

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

Навчально-науковий інститут архітектури, містобудування та дизайну
Кафедра ландшафтного проєктування та садово-паркового мистецтва

До захисту допускається

Завідувач кафедри
ландшафтного проєктування та
садово-паркового мистецтва
канд. біол. наук, доц.
Я. В. Гончаренко
«19» червня 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему «Концепція формування інформаційної структури меморіального
парку присвяченого ОУН та УПА (м. Дубно Рівненської області)»

на здобуття освітнього ступеня бакалавра
за спеціальністю 206 – Садово-паркове господарство

Керівник кваліфікаційної роботи:

д-р арх. доц.
Виконала

 Надія Гатальська
 Дар'я Підгорна

Харків – 2026

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

ННІ архітектури, містобудування та дизайну
Спеціальність 206 «Садово-паркове господарство»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри
ландшафтного проєктування та
садово-паркового мистецтва
канд. біол. наук, доц. Я. В. Гончаренко
«13» березня 2026 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи ОС «Бакалавр» студентці

ПІДГОРНІЙ ДАР'І СЕРГІЙВНІ

1. Тема роботи «Концепція формування інформаційної структури меморіального парку присвяченого ОУН та УПА (Рівненської області, м. Дубно)», керівник роботи: проф. кафедри ЛПСМ, д.арх., доц. Гатальська Надія Вікторівна, затверджені наказом ректора від «12» березня 2026р. № 250-03.
2. Строк подання студентом завершеної роботи на кафедру «18» червня 2026 р.
3. Вихідні дані: топографічна зйомка м. Дубно Рівненської області, інформаційні джерела, у т.ч. інтернет-ресурси.
4. Перелік питань, які потрібно розробити:
 - 4.1. Здійснити аналіз досвіду формування меморіальних парків та висвітлення інформаційного повідомлення за рахунок матеріальних компонентів території.
 - 4.2. Провести передпроектне вивчення історичних аспектів діяльності ОУН

та УПА та їх значення для незалежності України.

4.3. Розробити зміст інформаційного повідомлення, що має бути основою інформаційної структури.

4.4. Визначити функціональне наповнення парку відповідно до інформаційного повідомлення.

4.5. Розробити знакову систему паркового середовища, дібрати композиційні засоби відтворення інформаційного повідомлення.

4.6. Дібрати матеріальні компоненти, які за своїми морфологічними ознаками відповідають інформаційному повідомленню та функціям об'єкту.

4.7. Розробити загальну концептуальну модель композиційної структури паркового простору.

5. Перелік графічного матеріалу (за потреби).

Концепція парку парку присвяченого ОУН та УПА

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Здійснити аналіз досвіду формування меморіальних парків та висвітлення інформаційного повідомлення за рахунок матеріальних компонентів території. Сформувати мету, об'єкт та предмет кваліфікаційної роботи	25.03.2026	виконано
2	Провести передпроектне вивчення історичних аспектів діяльності ОУН та УПА та їх значення для незалежності України	10.04.2026	виконано
3	Проаналізувати сучасні підходи, методи та методики проведення досліджень та проектування ландшафтних об'єктів. сформувати загальну програму робіт	05.05.2026	виконано
4	Підготувати розділ 1 кваліфікаційної роботи	15.05.2026	виконано
5	Розробити зміст інформаційного повідомлення, що має бути основою інформаційного повідомлення	18.05.2026	виконано

6	Провести передпроектне вивчення території	20.05.2026	виконано
7	Підготувати розділ 2 кваліфікаційної роботи та опорний план	22.05.2026	виконано
8	Визначити функціональне наповнення парку відповідно до інформаційного повідомлення.	31.05.2026	виконано
9	Розробити знакову систему паркового середовища, добірати композиційні засоби відтворення інформаційного повідомлення	10.06.2026	виконано
10	Дібрати матеріальні компоненти, які за своїми морфологічними ознаками відповідають інформаційному повідомленню та функціям об'єкту.	10.06.2026	виконано
11	Розробити загальну концептуальну модель композиційної структури паркового простору.	12.06.2026	виконано
12	Оформити розділ 3 кваліфікаційної роботи	13.06.2026	виконано
13	Оформити та подати готову пояснювальну записку	18.06.2026	виконано

Дата видачі завдання «12» травня 2026 р.

Керівник випускної кваліфікаційної роботи _____ Надія ГАТАЛЬСЬКА

Завдання прийняв до виконання _____ Дар'я ПІДГОРНА

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	6
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ, ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ МЕМОРІАЛЬНИХ ПАРКІВ.....	10
1.1.Соціокультурне значення та передумови формування меморіальних парків у ХХ ст.	10
1.2.Особливості формування меморіальних парків воєнної тематики.....	15
1.3.Законодавчі та нормативно-правові аспекти формування меморіальних парків.....	17
РОЗДІЛ 2. ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	24
2.1.Огляд наукових методів дослідження, які можуть застосовуватися у розрізі кваліфікаційної роботи	24
2.2 Обґрунтування загальної програми, застосування методів і методик у кваліфікаційній роботі	29
2.3.Коротка характеристика території розташування об'єкту проектування	33
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ.....	36
3.1.Зміст інформаційного повідомлення як основа інформаційної структури	36
3.2.Добір композиційних засобів відтворення інформаційного повідомлення	45
3.3.Функціональне зонування території.....	63
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	67

РЕФЕРАТ

Структура кваліфікаційної роботи: 73 с., 24 рис., 2 схеми, 58 джерел літератури.

Актуальність теми та постановка проблеми. Упродовж свого існування українське суспільство зазнало значну кількість політичних, культурних та національних потрясінь. Одними із трагічних сторінок в історії нашої держави можна безперечно назвати воєнні конфлікти, метою яких було поневолення українського народу і знищення нашої ідентичності. Трагічні події залишали свій відбиток у пам'яті тих, хто зазнавав втрат і у подальшому мали вагоме значення на розбудову національного супротиву. Одним із наймасштабніших національно-визвольних рухів новітньої історії України можна назвати Організацію українських націоналістів та Українську повстанську армію. Відродження пам'яті про героїв минулого та популяризація правдивих відомостей про життя і діяльність повстанців, матиме важливе значення на формування патріотизму серед населення, зважаючи на те, що наша країна знову опинилася у стані війни.

Об'єктом дослідження формування інформаційної структури меморіального парку.

Предметом дослідження особливості формування інформаційної структури меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА.

Мета роботи обґрунтування інформаційної структури меморіального парку присвяченого ОУН та УПА та розробка моделі композиційної структури паркового простору.

У ході підготовки кваліфікаційної роботи використано загально наукові та конкретно наукові методи дослідження. Загально наукові методи – аналіз, синтез, абстрагування, використано для здійснення збору даних, об'єднання їх в окремі цілісні структури і виокремлення головних та другорядних елементів паркового середовища.

За результатами комплексу проведених досліджень розроблено інформаційну структуру меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА,

здійснено добір матеріальних компонентів, які слугуватимуть засобами вираження інформаційного повідомлення і представлено їх на концептуальній моделі. При побудові інформаційної структури об'єкту проєктування приділено увагу формуванню меморіального парку історичної тематики, не лише як одиниці ландшафту чи містобудівного простору, а як середовища для пізнання власного минулого, здійснення виховної роботи і набуття культурної освіченості щодо історії своєї держави.

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи із формування Меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА пов'язана з тим, що наша країна знову опинилася у стані війни і змушена у котрий раз вести боротьбу за здобуття незалежності. Сучасна війна показала і довела, що питання збереження миру та ідентичності в середині своєї країни значною мірою залежить від патріотизму, рівня обізнаності населення щодо власної історії та збереження національної пам'яті про окремі події чи постаті, які вплинули на становлення і розвиток держави.

Найбільш масштабною подією, яку можна віднести до визвольного руху, стало зародження Організації українських націоналістів і Української повстанської армії. Їх боротьба припала на період Другої світової війни, коли Україна переживала важкі часи окупації, національного гноблення і фактично поділу між двома тоталітарними силами: Радянським Союзом і нацистською Німеччиною [1]. Діяльність ОУН та УПА була відповіддю на тривалі конфлікти, що виникали між українцями та політичним керівництвом тих чи інших держав, до складу яких входили українські землі. Тим самим, рух національного опору у середині XX ст. став кульмінацією багатовікових визвольних змагань українського народу і завершальним етапом формування нашої ідентичності.

На нашу думку, відсутність якісної державної політики щодо виховання патріотизму, вивчення власної історії і культури, зацікавленні суспільства в активному громадському житті та шануванні пам'яті полеглих борців за свободу, має негативні наслідки на становленні та збереженні української ідентичності, як це стало особливо помітно серед молодого покоління і загалом всього населення за останні десятиліття [2].

Проблематика даної роботи зумовлена необхідністю актуалізації історичної пам'яті українського суспільства та формування зацікавленості до пізнання, збереження і поширення власного минулого для наступних поколінь.

Поряд із важливим значенням ОУН та УПА в історії нашої держави нині наявна значна кількість спекуляцій та необ'єктних трактувань історичних подій, пов'язаних з їх діяльністю. Тому актуальним є формування меморіального простору, присвяченого діяльності ОУН та УПА з метою популяризації достовірної інформації історичних подій, як серед свого населення, так і для загалу.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування інформаційної структури меморіального парку присвяченого ОУН та УПА та розробка композиційної структури паркового простору.

Для досягнення поставленої мети було сформовано наступні завдання:

1. Здійснити аналіз досвіду формування меморіальних парків та висвітлення інформаційного повідомлення за рахунок матеріальних компонентів території.
2. Провести передпроектне вивчення історичних аспектів діяльності ОУН та УПА та їх значення для незалежності України.
3. Розробити зміст інформаційного повідомлення, що має бути основою інформаційної структури.
4. Визначити функціональне наповнення парку відповідно до інформаційного повідомлення.
5. Розробити знакову систему паркового середовища, дібрати композиційні засоби відтворення інформаційного повідомлення.
6. Дібрати матеріальні компоненти, які за своїми морфологічними ознаками відповідають інформаційному повідомленню та функціям об'єкту.
7. Розробити загальну концептуальну модель композиційної структури паркового простору.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ, ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ МЕМОРІАЛЬНИХ ПАРКІВ

1.1. Соціокультурне значення та передумови формування меморіальних парків у XX ст.

Сучасний містобудівний простір відіграє важливу роль у світосприйнятті, взаємодії та реалізації людини у суспільстві. Вагоме значення на формування людини як особистості має вплив тих чи інших історичних, політичних та культурних явищ, які час від часу охоплюють країни. Саме меморіальні парки як частина міського середовища стають місцем гуртування людей довкола спільної історичної пам'яті.

У вітчизняній науковій літературі [22, 41] здебільшого зустрічається визначення меморіального парку як історичної ландшафтної території, пов'язаної із діяльністю відомих діячів культури або спеціалізованого об'єкта, де висвітлюються знакові історичні події та постаті з метою увічнення пам'яті та висвітлення патріотичних цінностей [41].

Упродовж останніх десятиліть важлива увага приділяється саме створенню меморіальних комплексів трагічної тематики як відповідь на політичні (рис. 1.1), національні (рис. 1.2) та культурні потрясіння (рис. 1.3), воєнні злочини і міжусобиці, які час від часу охоплюють різні країни [7].

Таким чином, відповідно до поширенішої класифікації [41] меморіальні комплекси історичної тематики можуть бути присвячені масштабним військовим подіям. Вони мають на меті вшанування жертв і загальних втрат, збереження пам'яті найбільш відомих історичних постатей, поширення серед суспільства обізнаності щодо усвідомлення власної ідентичності і передання цього спадку нащадкам, висвітлення жахливих наслідків війни, засудження воєнних злочинів та діяльності їх лідерів, сприяння збереженню миру і перешкоджання будь-яких неправомірних дій у майбутньому [41].

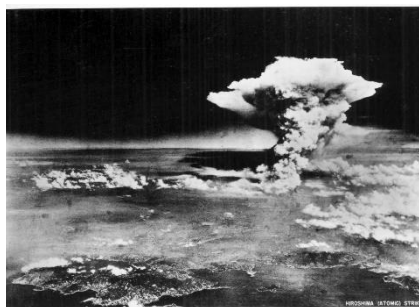

Рисунок 1.1 – Ядерне
бомбардування
Хіросіми, 1945 р. [24]

Рисунок 1.2 –
Депортація кримських
татар, 1944 р., архівне
фото [24]

Рисунок 1.3 – Розстріли
української еліти в
урочищі Сандармох,
Карелія, 1937 р., архівне
фото [52]

Натомість, у законодавстві деяких іноземних країн наводиться детальніше визначення меморіального парку. Так, наприклад, у Законі про культурну спадщину Республіки Сербії («Службени гласник РС») [31] зазначено, що меморіальний парк виступає простором, на якому розміщуються меморіальні об'єкти, пов'язані із подіями особливого значення для історії і мають на меті збереження і вшанування пам'яті цих подій або визначних осіб. Водночас, у Законі про охорону пам'яток Берліна (Denkmalschutzgesetz Berlin) [5] зазначено, що меморіальні парки і кладовища, створені на місцях історичних подій, становлять суспільну цінність з точки зору історичних, культурних чи наукових аспектів.

З наведених визначень стає очевидним важливість донесення інформації шляхом формування інформаційної структури меморіального парку. Інформаційна структура меморіального середовища розглядається як структурний елемент образної системи, яка являє собою смислове або ідейне наповнення парку. Вона включає у себе певне повідомлення, яке несе інформацію відвідувачам про це місце або меморіальні елементи. Це досягається за допомогою засобів донесення інформації, які представлені матеріальними компонентами паркового середовища. Ними представлена знакова система, яка

передає ці певні повідомлення за допомогою пам'ятників, форм і розмірів елементів, колористики об'єктів, елементів планувальної структури, малих архітектурних форм, рослин, тощо. Інформаційна структура формується на основі ієрархічної побудови, що передбачає виокремлення основного інформаційного повідомлення і другорядних його складових [21].

Натомість, композиційна структура меморіального середовища описує кількісний та якісний склад матеріальної складової паркового простору, їх просторове розміщення та взаємозв'язки в межах матеріальної та образної систем. Композиційна структура також розподіляється на ієрархічні рівні: від усієї території парку до конкретно видової точки та окремого меморіалу. Це дозволяє формувати цілісний усвідомлений образ всього простору парку відповідно до його тематики, і таким чином, дозволяє задовільнити потреби відвідувачів [21].

Створення меморіальних парків у різних державах має різні особливості, що пов'язано із тривалими державотворчими процесами в різних країнах, політичними змінами у світі, становлення суспільних цінностей та низки інших факторів, що передувало переосмислення людством способу життя і виникнення необхідності у створенні місць вшанування пам'яті жертв трагічних подій. Тому, незважаючи на те, що меморіальна складова у міському просторі була відома людству ще з давніх часів, саме у середині XX ст. ним починають приділяти важливу увагу [2, 6]. Разом із тим, необхідно зазначити, що традиції формування і насиченість інформаційною складовою меморіальних парків в країнах Європи пострадянського простору та інших країнах, наприклад, Японії, Великої Британії чи Італії, кардинально відрізняється. Основна відмінність полягає у підходах вшануванні пам'яті жертв та переосмисленні воєнних злочинів. Навіть у сучасних європейських країнах, які в минулому піддавалися радянському впливу, залишаються негативні прояви висвітлення культу перемоги будь-якою ціною, насадженням ідеології та сліпого поклоніння окремим постатям тоталітарного режиму [3, 10, 31]. Натомість, у країнах з іншим сприйняттям та світоглядом, фокус уваги спрямований на вшанування жертв, глибокій скорботі

за скоєні злочини та виховання наступних поколінь у дусі мирного співіснування, поваги до інших та неприйнятті будь-якого насильства. Цей підхід найбільш вдало можна простежити на прикладі меморіальних парків Японії [2, 11].

Професор Paul Gough виокремлює декілька етапів формування меморіальних парків. Автор зазначає, що після завершення Першої світової війни колишні місця битв стали осередками вшанування пам'яті трагічних подій (рис. 1.4). Спочатку це були братські могили, створені безпосередньо на місцях знакових битв або масових розстрілів (рис. 1.5) [7]. Варто також зазначити, що досить поширеними були випадки, коли такі території були засновані подалі від великих населених пунктів, поблизу сільських поселень або навіть на місцях повністю знищених сіл. Братські могили ставали місцем гуртування людей і проведення церемоній, які часто були приурочені до конкретної дати. До нині зберіглася значна кількість таких масових поховань у Великій Британії (Кладовище Ветстоун), Франції (Віміський меморіал, Бретанське американське кладовище), Німеччині (Військовий меморіал Гейдельберга), Італії (Військовий меморіал Редіпулья), та інших європейських країнах [1, 6, 7].

У наступні роки набули поширення ідеї переосмислення символічної функції місць пам'яті, їм почали приділяти більш важливу увагу. Автор Paul Gough зазначає, що така тенденція почала стрімко розгортатися після появи нових військово-політичних конфліктів. Переломним моментом стали жахливі наслідки ядерного бомбардування Японії у 1945 році [24]. Парк «Миру» в Хіросімі відносять до яскравого прикладу меморіального об'єкту, спроектованого безпосередньо біля епіцентру вибуху (рис. 1.6).

Варто зауважити, що деякі дослідники, які вивчали історію формування меморіальних парків [6, 14], зауважують, що у перші десятиліття ХХ ст. в Європі більшість меморіальних комплексів (до 80 %) були збудовані спонтанно. Це, у свою чергу, вимагало у наступні роки внесення значних змін, переважно у планувальну і композиційну структуру даних парків, а також їх повне або

часткове переосмислення інформаційної наповненості і доречності використання тих чи інших елементів [13].

Рисунок 1.4 – Збережені опои Першої світової війни, Меморіальний парк Вімі, Франція [6]

Рисунок 1.5 – Бретанське американське кладовище та меморіал, Монжуа-Сен-Мартен, Франція; події Другої світової війни [1]

Рисунок 1.6 – Меморіальний парк «Миру», Хіросіма, Японія, дата відкриття 1954 р.; вид зверху [55]

Професор Paul Gough підсумовує, що до наймасштабніших меморіальних утворень нашого часу належать, так звані, «транскордонні парки миру». Вони зазвичай займають великі площі і мають статус національних або охоронюваних територій. Транскордонні парки створюються за ініціативою сусідніх держав і мають на меті об'єднання країн навколо спільних історичних подій, збереження дружніх відносин і сприяння врегулюванню мирним процесам [7]. Варто зазначити, що питання збереження екосистем даних регіонів також є важливою складовою транскордонних парків. До найбільш вдалого прикладу можна віднести Меморіальний комплекс «Військове кладовище у Пікулічах», розташований між Україною і Польщею, який має важливе значення пам'яті та примирення для обох держав [3].

Підсумовуючи проведений аналіз варто окреслити визначення меморіального парку як об'єкту, створеного з метою збереження пам'яті про

події або постаті, що мають важливе значення для збереження історичної пам'яті для сучасного та наступних поколінь.

1.2. Особливості формування меморіальних парків воєнної тематики

Повертаючись до класифікації меморіальних парків необхідно зауважити, що меморіальні парки історичної тематики мають вузьку спеціалізацію висвітлення тих чи інших історичних подій або явищ в суспільстві. Оскільки для кваліфікаційної роботи було обрано створити концепцію меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА, які характеризують український повстанський рух і боротьбу за національні інтереси у Другій світовій війні, то для більш детального вивчення формування та інформаційного наповнення буде доцільно розглянути декілька вітчизняних та іноземних прикладів меморіальних комплексів, пов'язаних із рухом упору у воєнні роки минулого століття [6, 30, 41].

Аналіз літературних джерел засвідчив, що значна частина меморіальних парків воєнної тематики Києва, на прикладі парку «Слава» і «Перемога», тривалий час піддавалися впливу радянської ідеології та культу особи Сталіна, що мало низку негативних явищ на формування національної ідентичності українського народу і збереження пам'яті загиблих у війні. До найбільш яскравого прикладу можна віднести розміщення в межах паркового простору розважальних та інших елементів, які були недоречними і не мали нічого спільного із вшануванням жертв чи рухом опору. Лише на початку 2000-их років почалося переосмислення значення меморіальних парків на формування ідентичності нації та запровадження капітальних робіт щодо облаштування нових меморіальних об'єктів [22, 41].

Схожа тенденція спостерігалася і у деяких меморіальних комплексах європейських країн, збудованих у період 1950-1960-ті років. На прикладі Меморіального парку «Жовтень у Крагуєваці» (рис. 1.7), що розміщений у Сербії та Меморіального комплекс битви на Сутесці (рис. 1.8), що розташований в Боснії та Герцеговині, можна зазначити, що вони містили не лише меморіальні

об'єкти, а й розважальну та рекреаційну інфраструктуру, яка включала переважно готелі та ресторани. Однак, у джерелах інформації стверджується, що таке поєднання мало на меті створення багатофункціональних туристичних, освітніх, меморіальних та політичних центрів, що дозволяло ефективніше знайомити молоді покоління із історичними подіями свого народу та формувати патріотизм через масові культурні зібрання [3, 10].

Натомість, в Японії меморіальні парки, такі як Меморіальний парк «Миру» в Хіросімі та Меморіальний парк миру префектури Окінава (рис. 1.9), слугують виключно місцем вшанування пам'яті загиблих у війні, пізнання минулого свого народу та поширення ідеї миру та єднання в усьому світі. Це досягається за рахунок масових зібрань, проведення молитов, спілкування і церемоній з висвітленням глибокої скорботи та дотриманням тиші і спокою [2, 11].

Рисунок 1.7 – Пам'ятник
«Перерваний політ» у
Меморіального парку
«Жовтень у Крагуєваці» або
Меморіальний парк
Шумаріце [37]

Рисунок 1.8 –
Пам'ятник загиблим
партизанам у
Меморіальному
комплексі битви на
Сутесці, Боснія та
Герцеговина [17]

Рисунок 1.9 – Панорама
Меморіального парку
миру префектури
Окінава, м. Ітоман,
Японія; дата відкриття
1972 р. [46]

За результатами проведеного аналізу було виявлено, що створення того чи іншого меморіального парку військової тематики або його реконструкції у більшості випадків залежала від потреб населення, а саме: його національної зрілості, усвідомлення важливості збереження національної пам'яті та передання

її наступним поколінням. Також, варто зауважити, що значна відмінність у ставленні до трагічних подій минулого і втілення комеморації (культури пам'яті) у меморіальних комплексах пов'язана із вагомою різницею між, наприклад, європейським, радянським та азійським світосприйняттям [2, 3-5, 41].

Таким чином, підсумовуючи проведений аналіз наукових публікацій варто зазначити, що сучасні тенденції у світі передбачають створення меморіальних комплексів військової тематики з метою вшанування жертв та борців за свободу, збереження національної пам'яті для наступних поколінь. Формування меморіальних парків і переосмислення їх значущості для суспільства значно змінилося починаючи від другої половини ХХ ст. і до сьогодення. Однак, разом із тим вони зазнавали суттєвих трансформацій і піддавалися різним культурним змінам та політичним впливам.

У парках такого спрямування варто розміщувати меморіальні елементи, які будуть обґрунтованими і повною мірою передавати тему та ідею ландшафтного простору. Відповідно до цього, меморіальний парк має виконувати культурно-просвітницьку роль і містити у собі засоби донесення інформації, які будуть доступними для усіх верств населення. Саме таке аргументація обумовлене тим, що меморіальний простір історичної тематики повинен ефективно передавати історичний контекст, увінчувати пам'ять про відомих осіб та значущі події в історії народу чи країни, а також актуалізувати культурну спадщину і сприяти зміцненню національної ідентичності. Меморіальні парки даної тематики можуть цілком слугувати місцем безпосередньої взаємодії поколінь із подіями минулого.

1.3. Законодавчі та нормативно-правові аспекти формування меморіальних парків

З метою ознайомлення особливостей формування та розміщення ландшафтних об'єктів у структурі населених пунктів було проаналізовано декілька вітчизняних та іноземних нормативно-правових документів [2-10].

Основна увага під час пошуку інформації приділялася саме меморіальним паркам та їх складовим. Однак, варто зазначити, що в українському та іноземному законодавстві, розглянутих на прикладі, Республіки Сербії, Німеччині та Японії, немає окремих документів, які б регулювали виключно питання створення та розміщення меморіальних об'єктів. Попри це, як в Україні, так і у світі спостерігається тенденція щодо розробки та доповнення нових нормативних рішень, спрямованих на удосконалення процесів формування меморіалів [9, 31].

Відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» [48] меморіальні парки, які містять у собі масові поховання військовослужбовців, збережені місця бойових дій, історичні архітектурні споруди чи пам'ятники, присвячені визначним постатям, можуть підпадати під категорію «визначних місць» або «комплексів (ансамблів)» об'єктів культурної спадщини. При чому, відповідно до значущості та важливості деяких меморіальних об'єктів, окремі державні органи місцевого самоврядування або відповідні укази Президента України можуть надавати таким ландшафтним територіям статус об'єкта місцевого або загальнодержавного значення. Прикладом може виступати Парк «Слава» в Києві (рис. 1.10), який належить до пам'ятки місцевого значення та Національний історико-меморіальний заповідник «Бабин Яр» в Києві (рис. 1.11), що має охоронний статус [22].

Також, варто зауважити, що в Україні нещодавно було ухвалено новий закон – «Закон про військові кладовища» [47], який доповнює деякі чинні законодавчі акти, а також запроваджує нові обов'язкові норми та стандарти щодо створення військових меморіальних кладовищ на території України. До його складу також входить регулювання питання щодо єдиних підходів до створення та утримання в належному стані та охорони місць поховання загиблих або померлих військових осіб. Важливо наголосити, що в першу чергу, важливість цих рішень обумовлено збройною агресією російської федерації проти України та вшанування пам'яті загиблих захисників та інших осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність нашої країни.

Рисунок 1.10 – Парк «Слава» в Києві; загальний вигляд [22]

Рисунок 1.11 – Пам'ятник мирним жителям і військовополоненим, розстріляним у Бабиному Яру, НІМЗ «Бабин Яр», Київ [22]

Таким чином, на нашу думку даний Закон може займати важливе місце для прийняття рішень під час формування концепції інформаційної структури Меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА у питаннях правових механізмів вшанування самопожертви деяких військових діячів повстанської армії за допомогою меморіальних стел чи пам'ятників та забезпечення рівної шани захисників різних поколінь, які боролися за українську державність.

Порівнюючи вітчизняні законодавчі нормативи із закордонними правовими документами щодо визначення поняття меморіального парку, можна виокремити схожі і відмінні риси. Відповідно до Закону про культурну спадщину Республіки Сербії («Службени гласник РС») [31] наводиться інформація, що меморіальні парки історичної тематики можуть підпадати під категорію «знаменитих місць» («знаменито место»), якщо вони являють собою простір, на якому розміщуються меморіальні об'єкти, пов'язані із подіями особливого значення для історії народу. При чому, окремі меморіальні споруди, наприклад, обеліски чи пам'ятники, можуть відносити до пам'яток культури, якщо вони мають історичне чи культурне значення для суспільства.

Подібні риси притаманні Закону про охорону пам'яток Берліна (Denkmalschutzgesetz Berlin) [5]. Відповідно до нього, меморіальний парк відноситься до пам'ятки садово-паркового мистецтва (Gartendenkmal) і являє собою ландшафтну територію із спроектованою пішохідною мережею, насадженнями і містить у собі меморіальні об'єкти. Меморіальні парки створені на місці історичних подій і, які становлять інтерес суспільства, належать до категорії «історичного значення» («geschichtliche Bedeutung»).

Натомість, нормативно-правові документи Японії краще деталізують комплексні характеристики меморіальних об'єктів. Відповідно до Закону про захист культурної спадщини Японії (Law for the Protection of Cultural Properties) [9] меморіальні парки належать до категорії «пам'яток» («monuments») і можуть бути віднесені до «історичних місць» («historic site»), якщо вони представлені переважно курганами, руїнами чи археологічними об'єктами, що мають історичну і культурну цінність народу, або «мальовничих місць» («place of scenic beauty»), якщо основна увага приділена збереженню цілісності ландшафтної архітектури з точки зору естетичної цінності.

На основі цього Закону можна зробити висновок, що в Японії відповідально ставляться до проектування нового меморіалу, тому ухвалення його будівництва передуює отримання дозволу від відповідних державних органів, обґрунтування місця розташування і надання відповідного статусу або значення.

Під час вибору місця під проектування Меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА, а також для ознайомлення із найважливішими аспектами його формування, необхідно звернути увагу на декілька чинних будівельних норм. У Законі України «Про регулювання містобудівної діяльності» [49] зазначається, що парки відносяться до зелених насаджень загального користування. Натомість, у ДБН Б.2.2-5:2011 «Планування та забудова міст, селищ та функціональних територій. Благоустрій територій» [28] детально прописано, що парки, у тому числі меморіальні, повинні бути доступними для усіх верств населення, мати під'їзні шляхи та бути розміщені подалі від великих магістралей.

У ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [29] чітко регламентовано, що проєктування парку має бути ухвалене відповідним органом місцевого самоврядування, містити детальну розробку майбутнього об'єкту та затвердженням його на генеральному плані міста. Відповідно до ухвалених рішень, парки будь-якого функціонального призначення можуть займати площу від 10 га, якщо він відноситься до парку районного значення та 15 га і більше, якщо до міського значення.

ДБН Б.2.2-5:2011 «Планування та забудова міст, селищ та функціональних територій. Благоустрій територій» містить у собі також структуру території меморіальних парків. У документі зазначається, що зелені насадження можуть складати не менше 30 % від загальної площі ландшафтного об'єкту, доріжки та майданчики – до 15 %, а будівлі та споруди від 20 % до 55 %. Однак, варто зауважити, що зазначені відомості містять у собі тільки рекомендаційний характер і проєктування конкретного парку залежить від його розташування в межах міста та ідейно-тематичного навантаження.

Законодавчі документи Республіки Сербії («Закон про культурну спадщину Республіки Сербії») та Німеччини («Закон про охорону пам'яток Берліна») містять набагато меншу інформацію щодо регламенту проєктування меморіальних парків, однак, вони мають дещо схожі риси. У даних Законах чітко окреслюється, що прилегла територія об'єктів культурної спадщини має такий самий юридичний статус, як і меморіальний об'єкт. На них заборонено проводити будь-яку діяльність, пов'язану із будівництвом чи зміною ландшафту, без дозволу відповідного державного органу. Меморіальний об'єкт повинен бути доступним для відвідування, використовуватися виключно за призначенням і не може бути перепрофільований на інше функціональне призначення [31, 5].

Варто зауважити, що в Берлінському законодавстві більше сфокусована увага на збереженні пам'яток, а визначення відсоткових співвідношень функціональних зон чи інших складових меморіальних парків має індивідуальний підхід.

Натомість, у Законі про міські парки Японії («Закон про захист культурної спадщини Японії») зазначається, що будівлі та споруди у парку, можуть займати до 20 % від загальної площі об'єкту за умови, якщо вони визнані національною або культурною цінністю. Проте, базові норми передбачають, що архітектурні об'єкти мають складати не більше 2 % від загальної території парку, а решта повинна бути відведена під елементи озеленення і дорожньо-стежкову мережу, тобто представленою відкритими просторами [9].

Як можна простежити, законодавча база цих країн, у цілому, чітко регламентує вимоги створення меморіальних парків, з метою збереження їх цілісності та комеморативної функції. Натомість, з точки зору охоронного статусу, ці документи мають деякі розбіжності із українським законодавством.

Під час проєктування Меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА не менш важливо врахувати інклюзивність території. Відповідно до ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» [27] необхідно забезпечити зручні і зрозумілі транспортні зв'язки усією ландшафтною територією. Мощення доріжок та майданчиків також має бути безпечним для пересування усіх груп населення, у тому числі маломобільних осіб на кріслах-колісних, милицях, протезах чи осіб із порушенням зору. Дорожнє покриття повинно мати рівну жорстку поверхню із поперечним ухилом 1-2 % для забезпечення відведення води. Для осіб із порушенням слуху також необхідно врахувати розміщення звукових показників.

У разі наявності перепадів висот між майданчиками потрібно забезпечити наявність сходинок: висота однієї сходинки не повинна перевищувати 12 см, а ширина проступу складати не менше 40 см. При чому, поруч необхідно забезпечити наявність пандуса. Оптимальний і рекомендований ухил має становити 5 %, але не перевищувати 8 %, ширина пандусів допускається 1,2 м або 1,8 при одно- та двобічному русі відповідно. Якщо висота пандуса перевищує 0,8 м, то бажано передбачити горизонтальні майданчики. Сходи та пандуси повинні мати обов'язкові поручні. Перед ними необхідно також забезпечити тактильне маркування.

Підсумовуючи розглянуті питання варто зауважити, що нормативно-правова база формування та розміщення меморіальних парків здійснювалася на основі чинного українського законодавства. Також було проаналізовано деякі інші закордонні документи, з метою порівняння їх рекомендацій та законів із вітчизняними нормативами.

Таким чином, можна дійти висновку, що загалом, у європейських країнах та Японії зокрема, приділяють велику увагу формування меморіальних комплексів та окремо розроблені норми з метою збереження і надання їм охоронного статусу. Разом із тим, в кожній країні передбачена своя система рекомендацій щодо функціонального наповнення та відсоткового співвідношення різних елементів у парку.

РОЗДІЛ 2

ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Огляд наукових методів дослідження, які можуть застосовуватися у розрізі кваліфікаційної роботи

Важливим аспектом передпроектних вишукувань є проведення аналізу наукових підходів, методів, методик дослідження та формування парків культурно-просвітницького спрямування, до яких відносяться меморіальні об'єкти.

До загальних підходів організації досліджень з точки зору інформаційного наповнення паркового простору можна віднести системний, комплексний та семіотичний підходи. Системний підхід передбачає проведення аналізу паркового середовища як єдиної цілісної системи, у якій кожен елемент не може існувати окремо, а є частиною взаємопов'язаної як інформаційної, так і матеріальної складової [21]. У свою чергу, комплексний підхід допомагає визначити наявність у парковому просторі якомога більше різноманітних складових: природних, історичних, соціокультурних та інших, а також, оцінити їх якісний і кількісний стан. Семіотичний підхід дозволяє проаналізувати парк відповідно до його знаково-символічної системи і визначити, яке певне інформаційне повідомлення несе у собі кожен елемент меморіального парку [21].

Для інформаційної складової меморіального парку важливе значення мають саме конкретно-наукові підходи, які базуються на специфічних і більш розгорнутих наукових дослідженнях, необхідних для вирішення поставленого питання. Інформаційна структура паркового середовища являє собою набір матеріальних (меморіальні об'єкти, текстові документи, мережа маршрутів, рослини) і нематеріальних (символи, пам'ять, емоційне та мультисенсорне сприйняття) елементів, поєднаних між собою логічними зв'язками і упорядковані за певною ієрархією. Вона дозволяє організувати простір, сформувати чітку навігацію переміщення територією парку та надати

відвідувачу чітке розуміння, з якою метою цей ландшафтний об'єкт створений [21].

Оскільки інформаційна структура має тісні зв'язки між сприйняттям людиною меморіального середовища і його наповненням, то взаємодія усіх складових паркового простору розглядатиметься на основі суб'єктно-орієнтованих підходів. Відповідно, доцільно буде розглянути феноменологічний, когнітивний, інформаційно-пізнавальний та нормативно-ціннісний підходи [3, 7, 11, 21].

Сутність феноменологічного підходу полягає у тому, щоб дослідити зв'язок людини із меморіальним простором у контексті самоідентифікації особистості у даному середовищі. Феноменологічний підхід зосереджує увагу на індивіді, його соціокультурному, історичному та індивідуальному досвіді, а також, на його здатності сприймати меморіальну пам'ять через п'ять органів чуття. Це дозволяє відвідувачу відчувати ландшафт не абстрактно, а бути ніби учасником вісвітлених подій і переживати цей простір [7, 21].

Когнітивний підхід базується на дослідженні зв'язків між психікою людини та процесами сприйняття і навколишнім середовищем парку. Таким чином, основна увага зосереджується довкола людини як особистості, що має власний спосіб мислення і особливості формування образів ландшафту відповідно до особистого життєвого досвіду, вподобань, переконань чи інших складових [21].

Особливістю інформаційно-пізнавального підходу є дослідження сприйняття інформації за рахунок різних компонентів паркового середовища і вивчення того, як сама інформація впливає на процес пізнання про ті чи інші складові меморіального простору. Цей підхід також дає можливість визначити, яке місце займає у структурі ландшафтного об'єкту певна інформація про висвітлені події чи постаті. Таким чином, одним меморіальним елементом у парку можу бути приділено більше уваги, через те, що вони є основою вираження обраної концепції, а іншим менше, оскільки вони слугують доповненням до основної [11, 21].

Нормативно-ціннісний підхід сформований із двох складових, які незважаючи на різні аспекти регулювання розглядаються як одне ціле. Ціннісний аспект орієнтується на існуючу систему історичних, культурних, соціальних цінностей, які сформувалися в певному соціумі під впливом конкретних історичних подій упродовж окресленого проміжку часу. Водночас, нормативний аспект дозволяє регулювати дотримання норм і законів під час проєктування меморіального простору, здійснення охорони пам'яток або збереження наданого статусу ландшафтному об'єкту. Таким чином, основна концепція даного підходу полягає в тому, що естетика меморіального парку підпорядковується ідеї збереження пам'яті [21].

Наступним етапом є вибір методів дослідження, які допоможуть сформувати послідовність проведення досліджень для розв'язання поставленого завдання. Відповідно до окреслених підходів найбільш доцільними методами можна виокремити аналіз, синтез та абстрагування. Залежно від поставленої задачі аналіз паркового середовища може відбуватися за рахунок розмежування його за багатьма різними ознаками. Таким чином, це передбачатиме конкретні дослідження у розрізі, наприклад, аналізу розташування інформаційних вузлів, аналізу особливостей сприйняття меморіальних об'єктів або аналізу маршрутів руху. Відповідно до цього, підбиратимуться методики, які будуть використані у певній послідовності для досягнення поставленої мети. Алгоритм може передбачати здійснення збору вихідних даних на основі аналізу архівних документів, історичних наукових джерел чи опитування відвідувачів; проведення натурного обстеження об'єкту за допомогою фотофіксації або опису; здійснення моделювання, що являтиме собою упорядкування на основі схем, креслень, планів чи графіків [21].

У свою чергу, синтез як метод дослідження паркового середовища передбачає об'єднання окремих даних у цілісну структуру з метою кращого розуміння ландшафту. Відповідно до завдання роботи даний метод може бути представлений розглядом синтезу історичних, соціокультурних та інших даних [21].

Метод абстрагування дозволяє виокремити головну ідею меморіального простору або окремих меморіалів від другорядних елементів паркового середовища. Метою даного методу є відволікання уваги відвідувача від несуттєвих елементів і привернення уваги до найбільш важливих їх характеристик. Таким чином, у деякому розумінні це дозволяє формувати спрощену реальність і узагальнювати загальний зміст повідомлення [21].

Одним із методів феноменологічного підходу можна назвати метод асоціативного сприйняття. Він спрямований на вивченні миттєвих неусвідомлених зв'язків, які виникають у людині на реакцію від меморіального простору та окремих його складових. Даний метод реалізується через методику, яка полягає у проведенні низка опитувань, під час якої відвідувач парку повинен швидко вказати свої відчуття, образи чи емоції, що виникли від сприйняття того чи іншого об'єкту, кольору або елементу ландшафту. Цінність інформації від відвідувача парку полягає саме в тому, коли він не замислюючись назве своє ставлення до зображуваного. Це дозволить правильно і якісно визначити, як працює психоемоційний стан людини і як вона сприймає меморіальну пам'ять. Таким чином, дана методика допомагає визначити, які асоціації пов'язані із певними кольорами, формами чи текстурами [2, 3].

Для когнітивного підходу часто використовують методи із залученням респондентів. До таких може відноситися метод вільного асоціативного експерименту, який дозволяє дослідити зв'язки між поняттями, що виникають у свідомості людини від називання того чи іншого елементу ландшафту. Основна увага зосереджена саме на зборі даних під час здійснення кількісного та якісного аналізу частоти згадувань певних ознак. Результатом даного методу виступає отримання емоційно-асоціативних ознак від складових меморіального простору [21].

Ще один метод, який може застосовуватися у когнітивному підході є аналіз візуальних просторових одиниць ландшафту. Сутність даного методу полягає у системному вивченні, як людина сприймає і запам'ятовує простір навколо себе, а також які формує зв'язки між елементами середовища і розділяє межі паркової

території. Цей метод поєднує у собі елементи просторової композиції, такі як: певний простір об'єкту, маршрут руху, наявність вузлів та ландшафтних орієнтирів; вимірювальні параметри середовища: співвідношення масштабу елементів, глибина споглядання, кут огляду, замкненість простору чи його тип; а також, аналіз візуальних характеристик, що являють собою дослідження конфігурації об'єктів або їх контрастності за кольором, текстурою, формою та іншими складовими.

Методом інформаційно-пізнавального підходу межу бути аналіз інформаційної структури ландшафту та семіотичний аналіз. Аналіз інформаційної структури вивчає як компоненти паркового середовища передають інформацію, закладену автором, і як вона сприймається спостерігачем. У свою чергу, семіотичний аналіз досліджує знакову систему паркового простору на трьох рівнях сприйняття: знаковий рівень розглядає колективне несвідоме, образний – індивідуальне несвідоме і символічний – колективне свідоме. Таким чином, семіотичний аналіз дозволяє втілити абстрактні інформаційні повідомлення через конкретні матеріальні компоненти паркового простору, наприклад, рослини, меморіальні об'єкти, чи планувальну структуру, та виявити закономірності їх сприйняття різними групами населення в залежності від соціокультурного досвіду [21].

У межах нормативно-ціннісного підходу можна використати історико-культурний аналіз. Сутність історико-культурний аналізу полягає у вивченні історичних, соціокультурних та ідеологічних передумов, які вплинули на формування меморіального парку. На основі цього виникає можливість дослідити зміни у меморіальному просторі або виявити вплив ідеологічного контексту. У свою чергу, це можна здійснити за допомогою методики оцінювання рівня збереженості історичних парків, яка побудована на проведенні бальної оцінки певних показників за визначеними параметрами.

Підсумовуючи проведений огляд наукових методів дослідження варто зазначити, що для формування інформаційної структури меморіального парку,

важливим є застосування суб'єктно-орієнтованих підходів – феноменологічного, когнітивного, інформаційно-пізнавального та нормативно-ціннісного підходів.

Серед методів доцільним є застосування аналізу, синтезу та абстрагування, що відносяться до загально наукових методів досліджень, та метод асоціативного сприйняття, метод вільного асоціативного експерименту, аналіз візуальних просторових одиниць ландшафту, аналіз інформаційної структури ландшафту та історико-культурний аналіз, що належать до спеціальних і конкретно наукових методів досліджень.

2.2 Обґрунтування загальної програми, застосування методів і методик у кваліфікаційній роботі

Організація простору Меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА, потребує комплексного підходу для вирішення поставлених завдань (рис. 2.1). Програма досліджень побудована на підходах, методах і методиках, описаних у попередньому підрозділі.

Комплекс передпроектних вишукувань та обґрунтування проектних пропозицій передбачає три основні етапи в межах яких передбачено окремих завдань та застосування підходів та методів.

Перший етап – передпроектні вишукування передбачає:

- аналіз досвіду формування меморіальних парків;
- аналіз законодавчої та нормативно-правової бази щодо формування меморіальних об'єктів в Україні та світі;

- аналітичні дослідження історичних аспектів формування та функціонування ОУН та УПА. До основних методів, які застосовано в ході першого етапу є аналіз та синтез. Для отримання даних щодо формування меморіальних парків відбувалося на основі опрацювання наукових джерел.

Другий етап охоплює питання формування інформаційної структури парку – визначення основного інформаційного повідомлення, а також низки тез, що розкривають його основний зміст. Теоретичною основою для реалізації другого

етапу стали інформаційно-пізнавальний та нормативно-ціннісний підходи [7, 21].

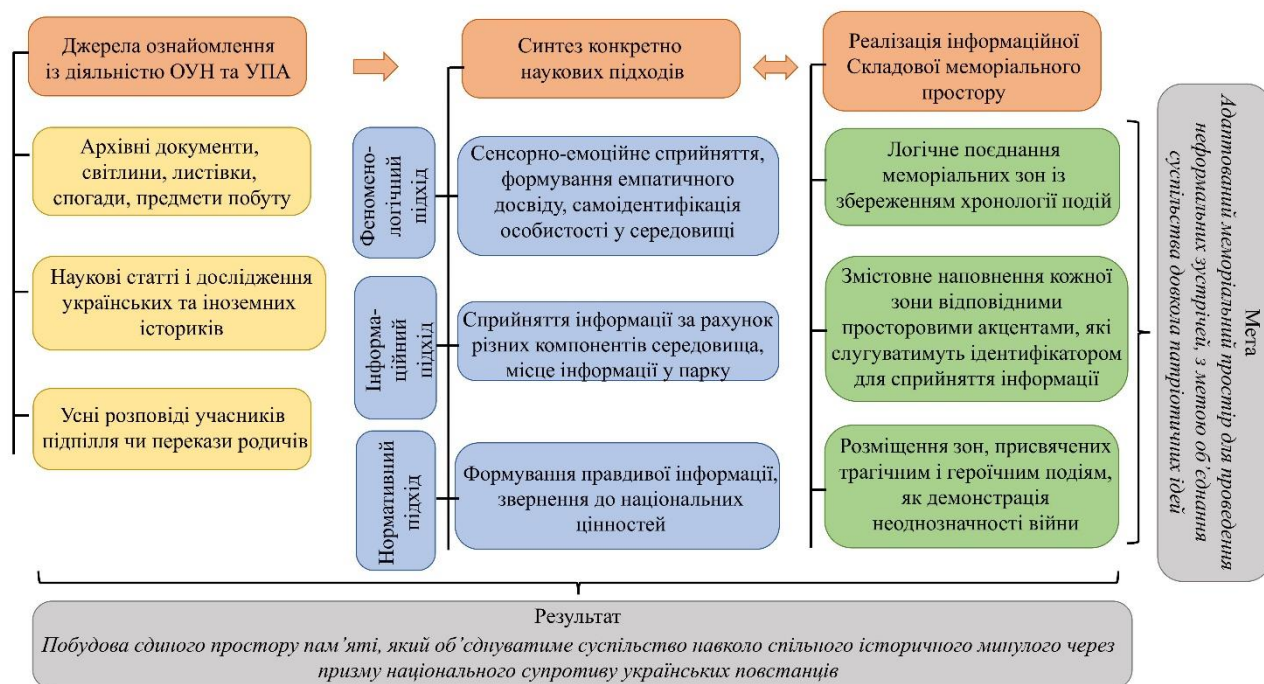

Рисунок 2.1 – Схема програми проведення досліджень формування інформаційної структури Меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА

Формування інформаційної структури базується на результатах аналізу історичної бази про діяльність українських повстанців, яка включатиме у собі збережені архівні документи, накази або листівки бійців, світлини, предмети побуду, тощо. Завдяки аналізу отриманої інформації про діяльність повстанців від меморіальних об'єктів, текстових даних, усних розповідей очевидців чи власного досвіду, відвідувач матиме змогу отримати не просто історичну інформацію, а, так званий, «втільнений досвід» про національно-визвольну боротьбу, де сукупність різних чинників активізують індивідуальну свідомість кожного учасника.

З точки зору нормативно-ціннісного підходу метою формування інформаційної структури є виховання молоді у національно-патріотичному дусі та формування правдивої інформації про історію та культуру нашої держави. Основна увага звертатиметься на формуванні системи цінностей, які

базуватимуться на інформаційній складовій парку, що спрямовано на формування особистого ставлення до діяльності ОУН та УПА. У свою чергу, це може досягатися за рахунок висвітлення порівняльних характеристик між цінностями, що були притаманні суспільству минулих років та сучасними нормативними поглядами, які спираються на статuti, конвенції та Міжнародне гуманітарне право. Застосування нормативно-ціннісного підходу спрямовано на поєднання пам'яті про минуле і висловлення поваги сучасним захисникам, що дасть змогу об'єднати суспільство довкола спільної мети і налагодити відкритий суспільний діалог між усіма верствами населення, у тому числі, забезпечити умови безперешкодної взаємодії між військовими чи ветеранами і цивільними людьми та молоддю. Тим самим ці кроки дозволять сприяти формуванню колективної свідомості, патріотизму і відповідальності за збереження незалежності України. Таким чином, меморіальний парк стане не лише простором для ознайомлення із діяльністю ОУН та УПА, а також місцем для спілкування і гуртування людей довкола спільних політичних і культурних цінностей.

Останнім етапом є добір матеріальних компонентів та формування їх композиційна організація для вираження інформаційного повідомлення. В цьому контексті варто зауважити, що головний ідеологічний та ціннісний мотив Меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА, базуватиметься довкола комеморативності – властивості меморіального простору, яка робить це місце впізнаваним і слугує закликом до збереження пам'яті, колективного визнання та пригадування [12].

У контексті застосування феноменологічного підходу важливим є звернення до етнічної, соціокультурної та політичної самоідентифікації потенційних відвідувачів. Саме на асоціативному рівні меморіальний простір має стимулювати людину до самовизначення етнічної приналежності до українського народу, який боровся за власну незалежність, усвідомлення своєї належності до певного соціуму в українському суспільстві та визначення власного ставлення до політичної ситуації того часу.

Феноменологічний підхід проявлятиметься через візуальні, тактильні і звукові зміни паркового простору, що дозволить відвідувачу не просто ознайомитися із історичним минулим український повстанців, а фізична та емоційно зануритися у політичну та історичну ситуацію того часу, і ніби стати учасником висвітлених подій [21].

Застосування інформаційно-пізнавального підходу передбачає визначення матеріальних компонентів для донесення правдивої, об'єктивної інформації про діяльність ОУН та УПА, значення їхньої боротьби для формування української нації та відстоювання інтересів власної держави. Додатковою складовою стане розвінчення міфів про їх пронациські погляди та дослідження найбільш спірних питань життєвого шляху українських повстанців, які залишаються досі невіршеними.

Інформаційно-пізнавальний підхід застосовано для створення багатошарового меморіального середовища, в основу якого буде покладено розподіл за просторово-часовою структурою, що виражено шляхом відтворення хронології подій і водночас тематичної класифікації діяльності ОУН та УПА. Розподіл парку на певні функціональні зони дасть змогу подати відвідувачам структуровану інформацію про ОУН та УПА, а формування якісної навігаційної мережі дозволить їх самостійно обирати маршрут.

Також, завдяки розміщення локацій, пов'язаних із діяльністю українських повстанців і поєднання із окремими меморіальними комплексами, які висвітлюватимуть теперішній політичний стан країни і героїчні подвиги захисників, дасть змогу провести паралелі між минулими і сучасними подіями нашої країни. У свою чергу, це дасть змогу привернути увагу відвідувачів на те, що сучасна війна має не випадковий характер, а є продовженням тривалої багаторічної боротьби за здобуття української держави, як це робили наші прадіди у лавах ОУН та УПА.

2.3. Коротка характеристика території розташування об'єкту проєктування

З огляду на історичний контекст основним географічним ядром українського визвольного руху були саме західні території України [30]. Таким чином, теоретичним місцем розміщення Меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА, було обрано околиці м. Дубно Рівненської області. Вибір цього місця обумовлений декількома причинами. Згідно з історичними дослідженнями [30, 56] досить значна кількість бойових зіткнень із радянськими та німецькими силами відбулася саме у південній частині Рівненщині.

Ще одним визначальним аспектом при виборі локації було комплексне висвітлення питання Волинської трагедії, з метою вшанування жертв з обох боків і, тим самим, сприяти примиренню українського і польського народів. З огляду на те, що ключова увага була зорієнтована на поляків, то, на нашу думку, доречним було підбирати локація, яка б мала високу логістичну доступність і близькість до міжнародної траси, яка безпосередньо сполучає Київ із Республікою Польща. Відповідно до містобудівної ситуації (рис. 2.2) повз м. Дубно проходить міжнародна автомагістраль М-06 (Київ-Чоп), що є частиною Європейського транспортного коридору Е-40.

Крім того, при виборі ділянки для розміщення парку, першочергово враховувалися ландшафтні особливості території. З метою максимально точно відтворити природні умови, в яких безпосередньо діяли українські повстанці, основну увагу було звернуто на наявність природних лісових масивів, які слугували головним середовищем конспірації підпілля.

Відповідно до супутникової зйомки (рис. 2.2) поряд із м. Дубно знаходяться значні за площею лісові угіддя. Крім того, в межах цих лісів розміщено декілька охоронюваних територій: геологічний заказник місцевого значення Яр «Каменяря», урочище «Біла дебря», заповідне урочище «Смордва» і «Берещина», а в безпосередній близькості до м. Дубно – Ліс Кліщи́ха. Таким чином, Меморіальний парк, присвячений ОУН та УПА, планується розмістити

між цими урочищами, дотримуючись правил будівництва ландшафтних об'єктів відповідно до ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування і забудова територій» [29] і Закону України «Про охорону культурної спадщини» [48]. Відповідно, відстань від меморіального парку до міжнародної траси Київ-Чоп складатиме 12,0 км, а до центру м. Дубно 14,8 км. На нашу думку, така значна відстань парку від міського простору сприятиме збереженню ізольованості та автономності території. Це дозволить захистити парк від урбанізованого шуму і відтворити умови повстанського підпілля. Зокрема криївки та повстанські республіки існували глибоко в лісових масивах і були надійно законспіровані.

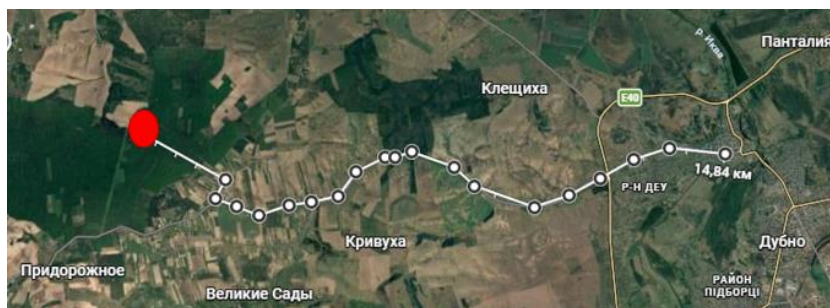

Рисунок 2.2 – Фрагмент ситуаційної зйомки місця розташування парку і його віддаленість від м. Дубно

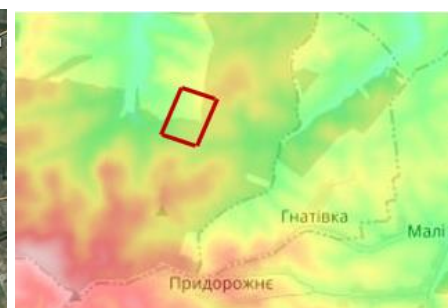

Рисунок 2.3 – Фрагмент топографічної карти із умовними межами парку [40]

Також, під час вибору місця розташування парку, було проведено аналіз існуючих меморіальних об'єктів, присвячених українському руху опору, на прилеглий території, з метою уникнення дублювання меморіального простору. Натомість, запроєктований Меморіальний парк, присвячений ОУН та УПА, виступатиме головною концептуальною домінантою регіону і логічно об'єднає навколо себе менші за масштабністю історичні пам'ятки.

Таким чином, обрана ділянка для меморіального парку розміщуватиметься у лісовому масиві у безпосередній близькості до сіл Клин і Гнатівка. Територія проєктування представлена горбистою місцевістю із розсіченим рельєфом.

Перепади висот коливатимуться від 254 м до 263 м над рівнем моря (рис. 2.3) [40]. Це виступатиме ключовим фактором для композиційно-просторової організації території. На підвищених ділянках розміщуватимуться відкриті майданчики і домінантні меморіальні об'єкти, а в пониженні розміщуватиметься музей-криївка і зона відведена для табору. Поряд із ділянкою протікає права притока р. Іква, що створить оптимальні мікрокліматичні умови для відвідувачів.

Даний парк сполучатиметься із міжнародною трасою М-06 через дорогу місцевого значення Т0303. Вдовж неї курсують приміські автобуси маршрутів «0507», «0510» і «1119», які сполучають населені пункти Дубенського району із адміністративним центром. Таким чином, незважаючи на значну віддаленість паркової території від м. Дубно, транспортне сполучення здійснюватиметься громадським або індивідуальним транспортом.

Підсумовуючи пошук потенційного місця розташування Меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА, було проведено комплексний містобудівний аналіз території, який включав історичне підгрунтя регіону, географічний зв'язок із Волинською трагедією, вигідне транспортне сполучення, наявність автентичних природних умов та запобігання комеморативному накладанню. Водночас, ландшафтні умови території парку сприятимуть відтворенню історичних умов функціонування повстанського руху. Вигідне містобудівне розміщення об'єкту забезпечить легку транспортну доступність на індивідуальному чи громадському транспорті.

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ

3.1. Зміст інформаційного повідомлення як основа інформаційної структури

Основою для формування концепції інформаційної структури та наповненості меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА є сучасні світові тенденції формування меморіальних комплексів Європи та Азії, які висвітлюють події Другої світової війни. Разом із тим, основну увагу планується приділити саме національному підпільному опору, який розгортався на території України під проводом діяльності, Організації українських націоналістів та Української повстанської армії.

Підґрунтям інформаційної структури меморіального парку є висвітлення діяльності ОУН та УПА і окремих їх постатей, як одного із яскравих прикладів відродження патріотизму і національного супротиву за здобуття незалежності Української держави у ХХ столітті. Також, важливим аспектом формування паркового середовища є ознайомлення із найбільш поширеними протиріччями, дискусійними питаннями і необ'єктивними трактуваннями деяких подій, пов'язаних із діяльністю Організації українських націоналістів та Українською повстанською армією. Вагоме значення буде також приділено дослідженню українсько-польських відносин, які періодично загострюється довкола невирішеного питання щодо Волинської трагедії, яка розгорнулася у 1942-1943 роках на західноукраїнських землях [54].

Концепція об'єкту проектування передбачає формування інтерактивного освітнього простору спрямованого на безпосередню взаємодію із середовищем, неформальне спілкування із представниками різних соціальних груп і верств населення та отримання практичних навичок. Це є важливим аспектом у переосмисленні значимості меморіального простору, оскільки, як свідчать дослідження і власні спостереження, збереження пам'яті і загалом формування

парків трагічної тематики в Україні досі мають негативний вплив радянської пропаганди, де основна увага приділялася не вшануванні загиблих, а у ідеології тоталітаризму [41, 54].

Таким чином, метою формування концепції об'єкту проєктування культурно-просвітницьке значення об'єкту проєктування, виховування поваги до загиблих і діючих захисників та борців за незалежність нашої держави, залученні молоді до активного громадського життя, проведенні різних зібрань, лекцій, вишкілів та екскурсій. У свою чергу, це відбуватиметься через призму формування Меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА, в межах якого буде висвітлено політичний і військовий шлях українських повстанців, мету їх діяльності, а також розвінчено міфи про їх пронациські погляди, терор щодо тих, хто перешкоджав їхній діяльності і зраду українському народові.

Формування саме інформаційного повідомлення парку спрямовано на можливість наочно продемонструвати внесок Організації українських націоналістів та Української повстанської армії у становленні національної ідентичності та здобутті незалежності нашої держави (рис. 3.1).

Основне інформаційне повідомлення у Меморіальному парку, присвяченому ОУН та УПА – підкреслення важливості боротьби українського підпільного руху за здобуття незалежності України, відстоювання інтересів українського суспільства і важливість їхнього внеску у формування національної ідентичності сучасного покоління. Для висвітлення інформації сформульовано концепцію інформаційної структури (рис. 3.1).

Для висвітлення структури ОУН та УПА планується звернути на найнижчі ланки: боївку як найменшої висококваліфікованої конспіративно озброєної групи, що була спеціальним формуванням при ОУН, та рою – найменшого штатного підрозділу у складі УПА. Важливість їхнього існування обумовлена основою усієї партизансько-підпільної боротьби, без яких не міг би успішно діяти український визвольний рух.

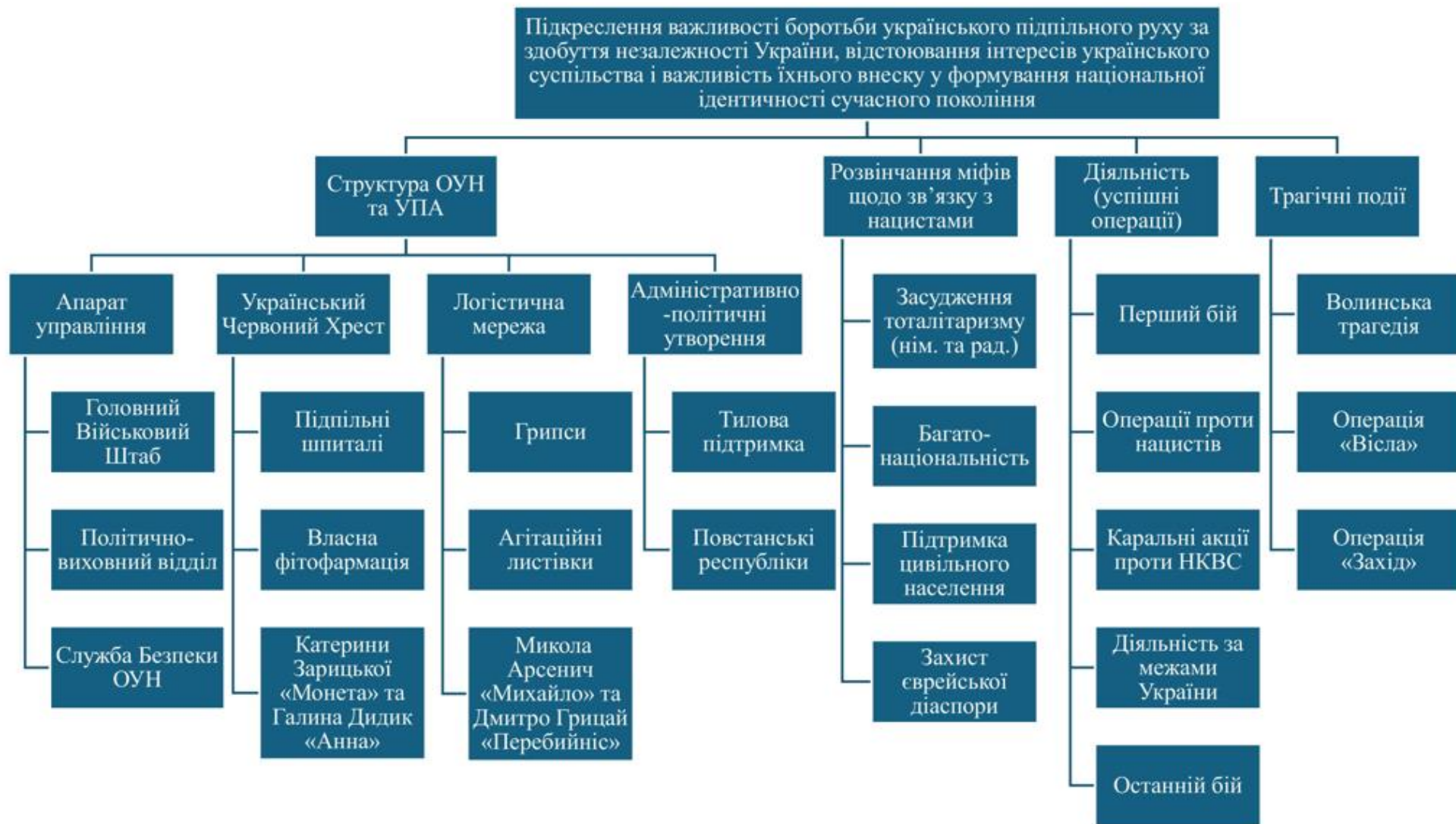

Рисунок 3.1 – Концептуальна схема інформаційної структури

Наукові дослідження [30] свідчать про те, що повстанська армія поділялася на оперативні групи, Генеральні Військові Округи та відділи різних рангів, які безпосередньо виконували бойові завдання. Іще однією важливою складовою ефективного супротиву було запровадження високої дисципліни на основі проведення вишкілів, здійснення культурно-просвітницької діяльності серед бійців і, у разі непослуху відповідного покарання. Особливо рішучі і безкомпромісні заходи застосовувалися до дезертирства, що обумовлювалося важкими умовами підпільної боротьби, які вимагали абсолютної відповідальності і надійності від кожного.

Важливою складовою апарату управління була Служба Безпеки ОУН на чолі із Миколою Арсеничем («Михайло»), що виконувала одразу кілька важливих завдань і являла собою висококонспіративний орган внутрішньої розвідки, контррозвідки та також виконувала функцію спецслужби та підпільної поліції. Служба Безпеки ОУН активно діяла і в тилу німецьких та радянських військ, успішно перехоплювала накази тих командирів і вдало проводила диверсійні рейди [30, 50].

Важливою інституцією, яка існувала у складі ОУН та УПА, був Український Червоний Хрест – підпільна медично-гуманітарна структура, метою якої було забезпечувати поранених бійців медичною допомогою [19]. Вона мала власну мережу підпільних шпиталів, часто облаштованих у спеціальних криївках, медичний персонал, який переважно був сформований із відповідних фахівців, жінок та студентів, а також самостійно здійснювало фармацевтичне забезпечення, шляхом заготівлі лікувальних трав, аптечних складів, трофейних медикаментів чи завдяки допомоги селян. Важливий внесок у створення Українського Червоного Хреста мала діяльність Катерини Зарицької («Монета») та Галина Дидик («Анна») [53].

Важливе значення мала розвинена організаційна структура спеціалізованих відділів ОУН та УПА, які поділялися на: оперативний, розвідувальний, постачальницький, навчальний, політичний, військово-інспекторський та організаційно-персональний. Існування цих відділів було

обумовлено потребою перетворення партизанських загонів на регулярну армію. Таким чином, завдяки створенню цих відділів стало можливим побудови чіткої вертикалі командування.

Окремою складовою інформаційної структури парку є згадка про існування криївок або «бункерів», що були підпільними опорними пунктами або конспіративними підземними фортифікаційними спорудами ретельно схованими в лісах далеко від бойових зіткнень [30]. Залежно від призначення вони могли виконувати функцію штабів, друкарень, шпиталів, продуктово-збройових складів або житлових приміщень. Досить тривалий час радянські і німецькі спецслужби не знали про існування криївок, тому їх наявність значно полегшувала виживання українських повстанців.

Одним із важливих складових боротьби була налагоджена логістична мережа. Головну роль в інформуванні підпілля і поширенні інформації від керівних структур до бойових одиниць часто відігравали жінки, хоча ця діяльність була не виключною для них – до цього могли долучати і чоловіків, і підлітків, які добровільно приходили на службу. Для осіб, хто займався інформуванням, існувала окрема посада – зв'язковий.

У свою чергу, донесення наказів, інформації про розміщення ворога та будь-які інші важливі зміни на фронті, здійснювалися багатьма способами: усні доповіді чи радіостанції, однак найбільш яскравий приклад можна навести існування «грипси» або «штафеток».

В умовах постійного оточення ворога, який мав значно краще технічне оснащення і чисельну перевагу у кадрах, грипси були основним і надійним носієм оперативної інформації. Вони являли собою невеликі клаптики паперу, на якому друкувався або писався від руки шифр, умовні фрази чи якісь рисунки, які були, як правило, зрозумілими лише обмеженому колу осіб [30, 43] (рис.3.2). Також, у поширенні інформації була задіяна пропагандисько-агітаційна діяльність, що являла собою політичні промови, листівки, карикатури, підпільну пресу.

Рисунок 3.2 – Грипси із шифрувальним написом; архівне фото [43]

Найбільший внесок у розробку усієї підпільної преси належить головному художнику-графіку деревориту Нілу Хасевичу [18]. Залежно від потреб його роботи могли бути адресованими українським повстанцям для підняття бойового духу, селянам чи робітникам для поширення інформації про свою діяльність або українцям, які за власним розсудом перейшли на бік Червоної армії, з метою роз'яснення того, що вони стали заручниками радянської ідеології і змушені свідомо проливати кров своїх рідних або односельців.

Важливо також зазначити, що для забезпечення життєдіяльності усієї зв'язкової системи, а також збереження життя українських повстанців, вагоме значення мало існування псевдонімів. Один військовий міг мати декілька десятків інших імен, що забезпечувало захист ієрархічної побудови апарату управління, через те, що ворог не знав, кого він насправді ліквідував. Це також забезпечувало анонімність передавання листків і складність відстеження маршруту ворогом. Таким чином, згідно із збереженими даними найбільшу кількість псевдонімів мав Роман Шухевич – до 30 імен, такі як «Чупринка», «Тур», «Дзвін», «777», Василь Кук – 20 імен, найвідоміші з них «Леміш», «Юрко», «Коваль», «65» та Степан Бандера – 15-20 псевдо: «Лис», «Баба», «33» та інші бійці ОУН та УПА [30].

Важливе значення для збереження стійкості та ефективності збройної боротьби стало формування Колківської та Антонівецької повстанських республік – тимчасових військово-адміністративних утворень, повністю контрольованими бійцями УПА. Ці республіки були повноцінними осередками

суспільного життя, мали власну адміністрацію, так зване «запілля», до якої входили польові шпиталі, освітні заклади, друкарні, тощо [30].

На основі цього важливо підкреслити, що саме надійний тилловий захист і підтримка населення були джерелом інформування повстанців, поповнення запасів їжі, одягу і зброї, оскільки постійне переховування в лісах не могло б дати повною мірою ефективних результатів у боротьбі за незалежність.

Додатковою і не менш важливою складовою, що підтверджувало статус УПА як самостійної структури було існування бофонів або бойових фондів. Ці квитанції являли собою фінансовою системою підпілля, які забезпечували економічну життєздатність як повстанських республік, так і загалом усього проводу. За своєю суттю бофони були розроблені для взаємодії із цивільним населенням. Вони виступали еквівалентом грошей, за допомогою яких повстанці обмінювали у селян необхідні товари [26]. Після відновлення Незалежності ці квитанції мали бути виступати гарантом майбутньої компенсації за речі, які віддавали селяни повстанцям. Автором бофонів був художник Ніл Хасевич, який розробив більше ніж 500 різних екземплярів [18].

Важливе значення на перебіг національного супротиву мали ухвалені рішення III Надзвичайно Великого Збору ОУН (б), 1943 р. Результатом цього Збору стало офіційне засудження німецького та радянського тоталітаризму та підтвердження необхідності продовжувати боротьбу за українську державність. У межах цього Збору було також затверджено відмову від ксенофобських принципів і проголошено рівність усіх національних меншин, які проживали на території, контрольованій повстанцями, і які підтримували українських визвольний рух [30].

Відтак, у деяких джерелах [30, 39] зустрічається інформація, що існували випадки приєднання іноземців різних національностей до національного супротиву. Меншини, які увійшли до складу СРСР, під час Другої світової війни, вбачали у місцевій владі загрозу власній ідентичності. У свою чергу, німці також проявляли жорстокість на окупованих територіях, тому для протистояння двом тоталітарним режимам, вони долучалися до лав УПА [30]. Існували також

випадки приєднання червоноармійців до українських повстанців, що передусім було пов'язано із переосмисленням радянськими солдатами неправомірних дій своїх командирів, а також ефективною агітаційною роботою ОУН [30].

У свою чергу, також зустрічається інформація [30, 23], що деякі повстанські підрозділи брали на себе відповідальність захищати єврейські родини від примусової мобілізації або заслань. Найбільш яскравий приклад пов'язаний із порятунком єврейської дівчинки Ірини Райхенберг родиною Романа Шухевича [25]. Також, в літературі описана доля єврейського хлопчика Мандика Хасмана, який встиг врятуватися від розстрілу за своє походження і добровільно долучився до лав УПА [20].

За часи існування повстанського руху відбулося декілька трагічних подій, які мали свій відбиток на перебіг боротьби за незалежність і формування української нації. До одного із суперечливих сторінок в історії України за роки діяльності ОУН та УПА історики відносять Волинську трагедію, що розгорнулася на Волині у 1942-1943 роках. Вона являла собою серію кривавих протистоянь між бійцями УПА та польською армією. Одним із трагічним наслідком цих подій стало знищення с. Красний Сад польськими військами [34].

Наступними жахливими актами стали каральні акції радянським і польським урядами проти мирного населення у 1947 році. Відтак, операція «Вісла» передбачала виселення етнічних українців із Лемківщини, Холмщини, Надсяння і Підляшшя до північно-західних земель Польщі з метою асиміляції, а на їх місце завезення польського населення або лояльних до влади осіб [33]. Натомість, операція «Захід» являла собою масову примусову депортацію українців до Сибіру та Казахстану на важкі гірничі роботи і вугільні комбінати [15]. Особлива увага приділялася членам родин повстанців, з метою роз'єднати і підірвати українське підпілля. Серед депортованих майже половина були жінки [15, 30].

Окремий внесок у боротьбу руху опору мали місце масштабні успішні операції бійців ОУН та УПА. Серед них варто згадати перший бій УПА у 1943

році під Володимирцем проти німецьких окупантів, здійснений під проводом Григорія Перегіняка («Коробка») [30, 57].

Успішну операцію було проведено спільними діями ОУН та УПА у 1943 році, яка отримала назву Штурм нацистської в'язниці в Кременці на Тернопільщині. Результатом стало визволення цивільного населення, членів родин і бійців українського підпілля, яких затримали німці з метою вивезення на примусові роботи до Німеччини [30, 35].

Ще одним яскравим проявом було захоплення міста Камінь-Каширського у 1943 році під проводом Юрія Стельмашука («Рудий»), яке було найбільшою укріпленою німецькою базою. В результаті чого були розгромлені сили супротивника і в якості трофеїв було вилучено зброю, боєприпаси, друкарські машинки та радіоприймачі [30, 56].

Вдалим масштабним проявом національного опору став Бій під Гурбами, який відбувся на території Рівненщині і Тернопільщині у 1944 році, проти відділу НКВС. Проте, кульмінацією цих подій стала облога і в подальшому знищення військами Червоної армії Антонівецької республіки, як відповідь на успішний Буцанський прорив бійцями УПА [30, 58].

Варто також зазначити, що діяльність українських повстанців не була обмежена територією України. Вже після завершення Другої світової війни окремі загони УПА здійснювали пропагандистські рейди вглиб Румунії і Словаччини з метою агітації населення чинити опір радянській владі або долучатися до підпільної боротьби [30, 51].

Останній бій ОУН та УПА відбувся у 1960 році на Тернопільщині. Проти значно переважаючих сил КДБ оборонялися Петро Пасічний («Чорний»), Марія Пальчак («Стефа») і Олег Цетнарський («Іван»). Однак, ця подія закінчилася трагічно: Марію Пальчак було взято в полон, а інші застрелилися [30, 39].

Середину ХХ ст. історики пов'язують із фактичним припиненням існування Організації українських націоналістів і Української повстанської армії. Упродовж більше 20 років вони чинили спротив тим силам, хто намагався поневолити український народ [30]. Утвердження комуністичного режиму,

постійні репресії і залякування наклали свій відбиток і унеможливили подальше існування українського визвольного руху в його активних, збройних формах. Однак, підняте питання українськими повстанцями про створення Суверенної Соборної Української Держави постало з новою силою, коли 24 серпня 1991 року український народ проголосив День Незалежності України.

Також, варто зауважити, що не менш важливим елементом другорядного повідомлення стане відтворення природних умов, в яких діяли повстанці. Формування меморіального парку, із відтворенням лісових масивів Полісся та гірських систем Закарпаття, дозволить наочно розкрити масштаби та особливості повстанського руху та глибше занурити відвідувачів в історичний контекст боротьби УПА.

Таким чином, інформаційну структуру Меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА планується представити головним інформаційним повідомленням, яке підкреслить важливість боротьби українського підпілля за здобуття незалежності і розбудову власної держави. Другорядні інформаційні повідомлення за рахунок історичних відомостей про діяльність українських повстанців стануть доповненням і яскравим прикладом національно-визвольної боротьби.

3.2. Добір композиційних засобів відтворення інформаційного повідомлення

Наступним важливим етапом дослідження є матеріалізація інформаційної структури шляхом добору відповідних засобів. Під час побудови інформаційної структури Меморіального парку, присвяченого ОУН та УПА, можна помітити, що весь життєвий шлях українських повстанців було умовно поділено на окремі, але взаємопов'язані складові, які представлено на схемі (див. рис 3.1). Апарат управління ОУН та УПА формувався на ієрархічній побудові, що включала у себе зв'язок від найвищої структури Головного Військового Штабу, до нижчих рангів Політично-виховних відділів УПА та Служби Безпеки ОУН. До

логістичної мережі входили поширення агітаційної інформації за допомогою грипс, а також, із дотриманням умов конспірації і використання псевдонімів. Наявність власних адміністративних утворень було обумовлено наявністю якісної тилової підтримки як цілих сіл, так і окремих родин. Боротьба за українську незалежність вимагала рішучих і безкомпромісних рішень, тому українські повстанці активно залучали національних меншин до спільної боротьби проти окупаційних сил і засуджували дії німецького і радянського урядів.

Разом із тим було помічено, що деякі поняття, такі як боївки, грипси, псевдоніми чи бофони, були загальноновживаними в усьому підпіллі, і відокремлення їх в окремі меморіальні об'єкти або відведення для них локацій було б недоречним. Так само, деякі події, як, наприклад, бій під Гурбами і утворення Антонівецької республіки було тісно пов'язано між собою спільною історичною розв'язкою і тому, на нашу думку, інформацію про них було б доречно розмістити поряд.

Роль концептуального вступу – ознайомлення відвідувачів із передумовами заснування ОУН та УПА виконуватиме композиція вздовж центральної алеї, де заплановано розміщення меморіали трьом видатним творцям українського руху: Євгену Коновальцю, Степану Бандері і Роману Шухевичу. Поряд із ними запроєктовано розміщення інформаційної таблички із зазначенням найбільш відомих фактів про ці події, у тому числі, звернуто увагу на I Великий Збір ОУН або Конгрес українських націоналістів 1929 року, який офіційно затвердив створення Організації українських націоналістів [36]. Також, буде згадано про II Великий Збір ОУН 1939 року, результатом якого було створено ОУН на чолі Андрія Мельника, та іншу гілку ОУН у 1941 році та чолі із Степаном Бандерою, який був прихильником революційної боротьби (рис. 3.3) [32].

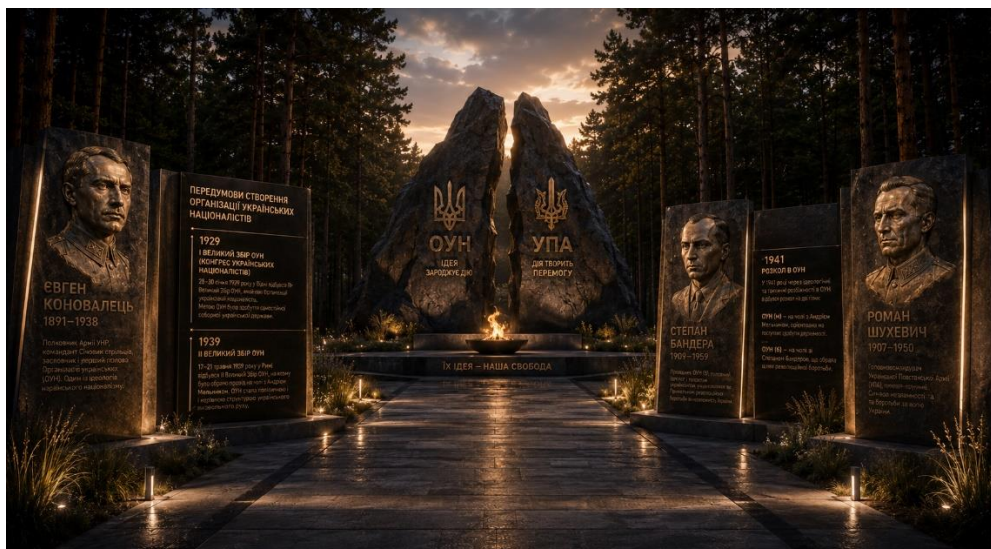

Рисунок 3.3 – Візуалізація центральної алеї із меморіалами Є. Коновальцю, С. Бандері і Р. Шухевичу та композиційної домінанти парку; світлина згенерована ШІ GPT

Як було зазначено, головним інформаційним повідомленням є підкреслення значущості боротьби українських повстанців за здобуття незалежності України. Засобом вираження цього інформаційного повідомлення, запроєктовано монумент, у вигляді двох скель, який символізуватиме спільну мету боротьби двох нерозривно пов'язаних формувань: Організації українських націоналістів, які були політичною і керівною структурою і Української повстанської армії, яка була воєнізованим крилом. На передньому плані меморіалу розміщуватиметься чаша вічного вогню як символ жертвної боротьби українського народу.

Ідеологічним підґрунтям меморіального об'єкту є гасло однієї з листівок головного художника УПА Ніла Хасевича – «За Україну, за волю, за народ» [18], а також мета українських повстанців, яка була озвучена під час проголошення Акту відновлення Української Держави 30 червня 1941 році у Львові : «Хай живе Суверенна Соборна Українська Держава» (рис. 3.3) [30]. Даний меморіал буде представлений домінантою, як інформаційної, так і композиційної структури парку.

Апаратне управління українських повстанців планується інтегрувати в простір через диференційовану структуру, де кожен елемент відповідатиме за свій рівень комунікації із відвідувачем. Таким чином, пропонується усі зазначені атрибути і складові повстанської боротьби (див. рис. 3.1), розподілити на елементи планувальної структури парку, тематичні майданчики, меморіальні вузли та емоційні акценти, з метою збереження ієрархії простору і акцентування уваги відвідувачів на найбільш значимі деталі.

Існування чіткої вертикалі військово-адміністративного устрою українських повстанців планується висвітлити у планувальній структурі парку, що передбачатиме формування розгалуженої мережі із 4 алей. Вони уособлюватимуть собою загальнодержавну структуру підпілля – оперативні групи УПА-Північ, УПА-Захід, УПА-Південь і УПА-Схід. У свою чергу, ці структури поділялися на менші ланки: Генеральні Воєнні Округи, тактичні відтинки тощо, що також буде відтворено це у формуванні другорядних доріжок. Проте, основою дорожньо-стежкової мережі мають стати саме ці 4 алеї, які поєднують між собою центральний майданчик, меморіальні об'єкти та інші елементи парку і зійдуться на майданчику кульмінації боротьби ОУН та УПА (рис. 3.4).

Необхідно зазначити, що на усіх відтинках тогочасного фронту національний супротив повстанців передбачав проведення бойових операцій, диверсійних актів та інших заходів. При чому, існування структурних компонентів українських повстанців, такі як: криївки, бофони, зв'язкова система, розвідка, також було поширеним у всіх підрозділах. Тому, ці складові не вирізняли одну оперативну групу чи воєнний округ від іншого. Проте, кожній цій групі були притаманні свої унікальні особливості творення і введення підпільної діяльності, що було пов'язано із специфічними регіональними та географічними умовами.

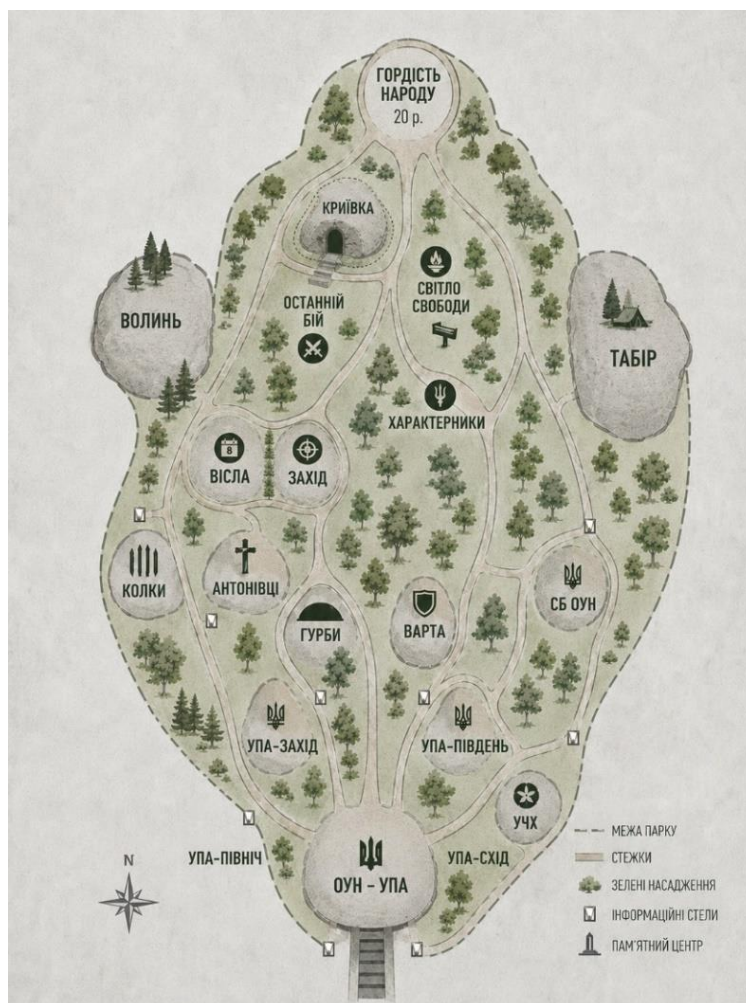

Рисунок 3.4 – Концепція планувальної структури парку; власна розробка меморіального парку, покращена за допомогою III GPT

Таким чином, кожна оперативна група буде висвітлена крізь призму своєї найбільш яскравої характеристики: Алея Незламності описуватиме УПА-Північ як територію, що стала осередком зародження повстанської армії і найбільшим етнічним протистоянням українського і польського населення. Алея Героїв Підпілля найкраще підкреслить успішні масштабні битви і розширену мережу конспіративних криївок, що було притаманним для території УПА-Захід. На Алеї Бойового Братерства буде висвітлено важливість підпільної зв'язкової мережі повстанців та внесок національних меншин у спільну боротьбу проти окупаційних режимів, які також активно діяли на землях підпорядкованих УПА-Південь. Алея Національного Супротиву належатиме території УПА-Схід, яка через високу щільність радянських спецслужб не могла так активно і відкрито

діяти на відмінну від західноукраїнських земель, проте здійснювала похідні рейси вглиб південних і східних областей України, у тому числі, на Донбасі і в Криму, а також вела розширену підпільну діяльність [42]. При чому, необхідно зазначити, що для усіх чотирьох алеї спільною складовою стане розміщення на початку меморіальних стел з короткою інформацією про формування і діяльність цих оперативних груп, їхніх воєнний округ, а також окремо присвячені меморіали командирам цих формувань.

Також, ще однієї спільною складовою буде розміщення вздовж алеї пам'ятних знаків, присвячених окремим, найбільш відомим битвам. Так, наприклад, вздовж Алеї Незламності (УПА-Північ) буде висвітлено інформацію про І бій під Володимирцем, проведений сумісними силами ОУН та УПА проти німецьких окупантів і успішну операцію повстанців по звільненню м. Камінь-Каширського, що на Волині.

На землях контрольованих УПА-Захід відбувалася найбільша кількість бойових сутичок, через локалізацію там значних окупаційних сил. Вздовж Алеї Героїв Підпілля запроєктовано меморіал пам'яті масштабного бою під Гурбами проти НКВС, що відбувся в лісовому масиві між Тернопільською і Рівненською областями та героїчному супротиву повстанців завдяки успішному Бушанському прориву [58]. Окремий меморіальний комплекс буде присвячений низки пропагандистських рейдів до інших держав, наприклад, Румунії та Словаччини, з метою агітації до опору проти окупаційних сил. Також, на цій алеї запроєктовано пам'ятних останньому бою ОУН та УПА, який закінчився трагічно для українських повстанців.

Вздовж Алеї «Бойового Братерства» (УПА-Південь) запроєктовано меморіал, присвячений відомій операції по звільненню нацистської в'язниці в м. Кременці. Меморіал є композиційної домінантою експозиційної функціональної зони. На Алеї Національного Супротиву (УПА-Схід) запроєктовано меморіальні об'єкти, присвячені висвітленню відомих рейдів УПА на Одещину, Київщину, центральні регіони України. Також окремий меморіал запроєктовано на підтвердження існування розгалуженої підпільної

мережі ОУН на Донбасі і видавництво власної преси зокрема у Горлівці, Костянтинівці, Маріуполі, Волновасі, тощо [42]. Цей факт підтверджуватиме те, що українські повстанці діяли не лише на західних землях України, а розширювали агентурну мережу до центральних і східних областей країни.

Як вже зазначалося, кожна алея висвітлюватиме окремі аспекти українського підпілля з різних ракурсів на основі структурованої інформації про історичні події.

Таким чином, локальний композиційний центр Алеї Незламності базується на ідеї української державності. Ключовим смисловим елементом цієї зони стане відтворення Колківської та Антонівецької повстанських республік як унікальних прикладів незламності українського руху в умовах постійної боротьби. Ці республіки були утворені на великих територіях шляхом об'єднання декількох сіл і були повністю самостійними утвореннями із власною соціальною інфраструктурою. При чому, Колківська республіка мала більше виражений цивільно-адміністративний характер, а Антонівецька республіка – чітко виражений військовий устрій.

Тому, дане інформаційне повідомлення планується представити через масштабне просторове відтворення ключових елементів повстанських республік. По середині майданчику, присвяченого Колківській республіці доречно буде зобразити Площу Державних Зборів, де проголошувалися різні накази і звернення до населення. Для цього планується використати стилізовані дерев'яні стели із викарбованими наказами. По периметру цього майданчику в різних місцях запроектовано зони присвячені освітньому закладу, друкарні, пошті. Вони можуть бути представлені у вигляді стилізованих павільйонів, які будуть обладнані для проведення лекцій, майстер-класів чи квестів відповідно. Ці локації будуть доповнюватися меморіальними стелами та інформаційними пілонами для кращої візуальної комунікації.

Натомість, центральною частиною майданчика Антонівецької республіки виступатиме Місце Присяги, оформленого у вигляді гранітного каменю, із підписом і прапором. В інших частинах майданчику розміщуватимуться зони із

відтворенням Оборонного Валу у вигляді стилізованих дерев'яних конструкцій, Чатового Пункту у вигляді невеликої вежі, з якої відкриватиметься вид на прилеглі зони парку та павільйону Повстанської Індустрії, обладнаних майстернями ковальні, зброярні, швейного цеху, тощо. Як і в попередньому випадку, ці складові даного майданчику будуть доповнюватися меморіальними об'єктами і знаками. Варто зазначити, що ці два майданчики, присвячені республікам будуть поєднані між собою, так що, в межах паркової території вони утворюють меморіальний комплекс під назвою «Вольні Республіки».

Також, варто зауважити, що метою формування цієї зони є підкреслення важливості для українських повстанців підтримки сіл і цивільного населення. Ідея локацій «Вольних Республік» буде відтворена через призму інтерактивного простору спільних дій.

Ще один майданчик, який відноситиметься до Алеї Незламності стане висвітленням і вшануванням жагливих наслідків Волинської трагедії. Локальним акцентом даного простору стане меморіальний пам'ятник, присвячений існуванню с. Красний Сад на Волині, яке було спалено польською армією. Необхідно зазначити, що метою формування цієї локації є вшанування жертв з обох сторін, а також сприяння примиренню українського і польського народів. Головний меморіальний об'єкт планується представити у формі 2 стел, зображених у вигляді спалених дерев'яних стін будинків. Дзвін і вічний вогонь символізуватимуть скорботу і вічну пам'ять (рис. 3.5). Додатковими елементами, які підсилять емоційне сприйняття стануть гранітні валуни і художні інсталяції із обпаленого дерева як символ руйнації, а також, підпірна стіна з порожніми нішами для лампадок чи свічок – символів пам'яті і втрати.

Згадані дві стели виконуватимуть роль домінанти на території цього майданчику, а сам майданчик стане кульмінацією Алеї «Незламності». Спільне розміщення в межах однієї осі парку зовсім різних за емоційним складом локацій присвячених «Вольним Республікам» і Волинській трагедії створить концептуальний контраст. Разом із тим, таке просторове поєднання підтвердить

те, що виборювання української незалежності відбувалося у важких умовах і інколи мало трагічні події.

Рисунок 3.5 – Візуалізація, присвячена пам'яті Волинській трагедії; світлина згенерована ШІ GPT

Рисунок 3.6 – Візуалізація, присвячена операціям «Вісла» і «Захід», залізничні колії підсилюють емоційне сприйняття трагедії; світлина згенерована ШІ GPT

Центральною локацією Алеї «Героїв Підпілля» стане висвітлення ще однієї трагедії за часів існування ОУН та УПА. Як і у випадку із локацією «Вольних Республік», локальним композиційним центром стане формування 2 майданчиків, присвячених операціям «Вісла» та «Захід». Ці майданчики матимуть рівнозначний статус, оскільки в історичному вимірі, ці події відбулися упродовж одного року. Таким чином, доречно буде представити головний меморіальний об'єкт у вигляді символічного об'єднання трагічної долі українського населення. Ним може виступати меморіал, на якому зображено велику кількість постатей виснажених, голодних жінок і дітей, яких намагаються захистити декілька закатовані і знесилених українських повстанців.

Основою меморіалу буде представлена кам'яниста гола земля – як метафоричний відголос малородючих земель, куди виселяли українців. Ще одним додатковим підсилюючим елементом виступатимуть два монументальні

лещата у формі скель як уособлення двох сил: польського і радянського урядів, які намагалися розколоти український супротив. Образи цих людей на монументі будуть повернуті у різні боки, так що праворуч від алеї розміщуватиметься майданчик, присвячений операції «Захід», а ліворуч – операції «Вісла».

Композиційним акцентом цієї зони стане метафоричне зображення залізничних колій як символ втрати і розлуки, які перетинатимуть два майданчики, а розміщені місцями експонати вагонів для скота, в яких перевозили людей, підкреслить нелюдське ставлення до українського населення (рис. 3.6).

Ще однією композиційною складовою Алеї Героїв Підпілля стане відтворення криївки у вигляді підземного музею під назвою «Коріння Спротиву». Поруч із музеєм розміщуватиметься меморіал Нілу Хасевичу – головному художнику УПА, автору листівок і бофонів, символу безперервної підпільної праці, та інформаційний стенд, де зазначатиметься інформація і цікаві факти про життя художника. Також, окремо висвітлені на меморіальному об'єкті «Різець і Долото» символізуватимуть відому останню фразу Н. Хасевича «Я б'юся різцем і долотом» [18]. Даний елемент стане інформаційним акцентом на цій локації, оскільки він розширить уявлення про Українську повстанську армію і спростує стереотип, що вона була виключно військовою структурою, але водночас й потужним осередком культурного національного супротиву.

Музей-криївка «Коріння Спротиву» буде кульмінацією Алеї Героїв Підпілля і тим самим підкреслить важливість існування розвиненої підпільної мережі в умовах постійної небезпеки.

Алея «Бойового Братерства» проєктуватиметься як простір, присвячений розбудові розгалуженій зв'язковій системі підпілля і увічнення бойової координації збройних формувань ОУН та УПА. Перший майданчик під назвою «Невидима Варта» буде присвячений логістичній складовій як фундаментальному фактору життєзабезпечення та виживання українських повстанців в постійному оточенні ворога. Головний меморіал буде

представлений у формі стилізованої стрічки Мебіуса – символу переплетення часу, долі та інформації (рис. 3.7).

Рисунок 3.7 – Візуалізація стрічки Мебіуса як символу засекреченої діяльності ОУН та УПА; світлина згенерована ШІ GPT

Рисунок 3.8 – Візуалізація «Стінопис-Ілюзія», висвітлення внеску жінок-зв'язкових; світлина згенерована ШІ GPT

Додатковими її складовими виступатимуть горизонтальні прорізні лінії як уособлення частин повідомлень, які загубилися, окремі законспіровані назви, що можуть означати псевдоніми бійців чи таємні повідомлення у грипсі. Також, важливим є розміщення меморіальної стели «Стінопис-Ілюзія», присвячений жінкам-зв'язковим, які уособлювали мужність і стійкість у небезпечній роботі (рис. 3.8).

Він буде представлений у вигляді металевої стінки вищої за людський зріст, на якому вирізано велику кількість дрібних отворів різного розміру, крізь які лише під певним кутом, можна розгледіти силует жінки у русі. Цей меморіал базуватиметься на ефекті оптичної ілюзії, що дозволить наочно продемонструвати феномен конспірації зв'язкових. Використання стели вищої за людський зріст надасть образу стійкості, рішучості та безстрашності жінок в підпіллі. Наявні між отворами написи псевдонімів зв'язкових чи окремих фраз створить додатковий ефект ілюзії, який навмисно відведе увагу відвідувача від

основного образу на цьому меморіалі. Таким чином, даний об'єкт виконуватиме функцію домінанти другого порядку.

В інших частинах майданчику «Невидима Варта» розміщуватимуться менші за значущістю меморіальні знаки. Один із них буде представлений грипсі – клаптику паперу, який був основою усієї зв'язкової мережі ОУН та УПА, стилізований у вигляді згортку, що підіймається з-під землі. Ще одним меморіальним знаком буде представлено сліди від стоп людини, що символізуватиме невидимість поряд повстанця. Також, невеликі скульптури залишеного на пеньку кошика із лісовими ягодами, букету квітів на галявині чи хустки на гілці, доповнюватимуть основну ідею цього майданчику і символізуватимуть ймовірну присутність тут зв'язкового. Описані меморіальні знаки виконуватимуть роль інформаційних акцентів і підсилюватимуть емоційне сприйняття даної локації парку.

Необхідно зазначити, що концепція майданчику «Невидима Варта» передбачатиме створення ефекту прихованого меморіального простору, де другорядні елементи візуально не домінуватимуть, а їх розміщення на локації відбуватиметься ніби випадково. Це дозволить відтворити ефект анонімності підпілля.

Наступна локація буде присвячена вшануванню бійців із числа національних меншин, які брали участь у спільному супротиві проти окупаційних режимів. При чому, на нашу думку, доречно буде розділити цей майданчик на дві частини. Перший буде присвячений пам'яті бійцям інших національностей, які добровільно співпрацювали із повстанцями, а другий планується відвести для висвітлення внеску єврейських лікарів у національно-визвольну боротьбу українського населення, а також, порятунку єврейської діаспори від Голокосту [23].

Концептуальним вступом до майданчику «Воля Народам» є пам'ятний знак, на якому висвітлено інформацію про III Надзвичайно Великий Збір ОУН, який став передумовою до єднання українських повстанців із представниками інших народів задля спільної мети. Композиційною та інформаційною

домінантою на цій локації планується представити меморіальний комплекс, який об'єднуватиме усіх добровольців, які підтримали українське підпілля. Він являтиме собою стелу із символічними образами представників тих народів та повідомлення про них.

Окрему увагу звернуто на національні символи цих меншин і використано їх у меморіальній композиції. Натомість, композиційним акцентом планується представлено меморіал присвячений реальній людині – казаху «Колі», який успішно діяв у складі сотні «Стаха» УПА-Захід [38]. Частиною цього меморіалу стане розміщення поряд стели із картою його життєвого шляху: від казахських степів, через мобілізацію до радянської армії, втечі та приєднання на українського підпілля у Карпатах. В межах цього майданчику запроєктовано меморіал присвячений єврейському хлопчику Мандрику Хасману, який врятувався від розстрілу і приєднався до УПА [20]. Даний меморіал представлений обпаленою стіною, на якій чітко простежується силует хлопчика у повстанському однострої, який помітно завеликий для нього. В одній руці він тримає торбинку з якої виглядають квіти, а в іншій – коня за вуздечку (рис. 3.9). Цей образ є відтворенням того, що він у малому віці зіткнувся із жорстоким світом, але все одно залишився дитиною, а вуздечка як ознака того, що він любив коней і тривалий час працював конюхом. Даний меморіал виконуватиме роль композиційного акценту на майданчику «Воля Народам».

Композиційною та інформаційною домінантою на майданчику «Світло Милосердя» є стела, у якій зроблено прорізи, що частково перетинаються, у форму українського медичного хреста повстанців і Зірки Давида. Поряд на постаменті лежить медична сумка невідомого єврейського лікаря, із якої пробивається світло – символ врятовано життя (рис. 3.10).

Окремо, частково у камерному просторі запроєктовано меморіал, присвячений врятованій родині Шухевача єврейської дівчинку Ірини Райхенберг. Він являтиме собою дві скляні стели із силуетом і написами імені дитини «Ірини Райхенберг» та «Ірина Рижко» – до і після того, які як вона опинилася під захистом родини Шухевича [25]. Знизу стела підсвічуватиметься

із створенням ефекту контрастних тіней, що символізуватимуть німців, які шукали дівчинку. Простір цього меморіалу оточений світлою підпірною стіною як прототип монастиря, в якому також переховувалася Ірини Райхенберг. Дана зона стане композиційним та інформаційним акцентом території.

Рисунок 3.9 – Візуалізація стели,
присвяченої єврейському хлопчику М.
Хасману; світлина згенерована
ШІ GPT

Рисунок 3.10 – Візуалізація стели
«Світло Милосердя»,
присвяченої внеску єврейських
лікарів; світлина згенерована
ШІ GPT

Варто зазначити, що розміщення в межах одного майданчику «Світло Милосердя» меморіалів присвячені лікарям єврейського етнічного походження, які у важких умовах підпілля лікували повстанців і єврейській дівчинці, що була врятована від німецьких спецслужб, продемонструє рівнозначність і взаємодопомогу у повстанській армії: з одного боку милосердя розкриватиметься через внесок єврейських лікарів, а з іншого боку, милосердя проявлятиметься через допомогу єврейським дітям.

Саме майданчик «Світло Милосердя» стане кульмінацією на Алеї «Бойового Братерства» і за рахунок висвітлення тісної взаємодії українських повстанців із національними меншинами і наочно продемонструє, що боротьба за незалежність спиралася на людяності і лояльності до інших.

Остання Алея «Національного Супротиву» буде представлена переважно територією відведеною для проведення дитячих та юнацьких таборів, вишкілів та інших громадських заходів. Вона являтиме собою відокремлений простір, обмежений від інших локацій парку.

До складу цієї території під назвою «Повстанський Табір» входить дві зони. Перша буде присвячена існуванню Українського Червоного Хреста УПА – підпільної військово-медичної служби. У цій локації проходитимуть тренінги і майстер-класи з тактичної медицини для цивільного населення. Крім того, цей простір також функціонуватиме для реабілітації та адаптації військових і ветеранів, шляхом єднання захисників із природою.

Інша зона присвячена існуванню Служби Безпеки ОУН – контррозвідувального органу українського підпілля. На цій території проходитимуть інтерактивні патріотичні ігри і квести для дітей та молоді, які розвиватимуть критичне мислення, відповідальність за інших, принцип згуртованості і патріотизм, без насадження ідеї війни. Такими заходами можуть виступати навички з маскування та спостереження, пошуку умовних скарбів, вміння оперативно приймати рішень, тощо. У входних частинах цих локацій доречним стане розміщення меморіальних об'єктів, присвячених жінкам, які були творцями Українського Червоного Хреста УПА: Катерині Зарицькій («Монета») та Галині Дидик («Анна») [19, 53], а також двом найвідомішим політвиховникам ОУН та УПА, які відповідали за дисципліну у війську: Івану Климову («Легенда») і Дмитру Маївському («Тарас») [30, 50]. Ці меморіали відіграватимуть роль композиційного вступу на відповідні зони «Повстанського Табору» і тим самим вшановуватимуть спільний внесок українських повстанців у визвольну боротьбу. Даний табір виконуватиме роль інформаційної і композиційної домінанти на Алеї «Національного Супротиву». Разом із тим, він слугуватиме кульмінацією цієї зони парку і тим самим підкреслить вагомий внесок таких утворень в ідеї національного супротиву. Усі чотири алеї парку сходяться на одному майданчику. Він стане кульмінацією усього повстанського супротиву. Центральною його композиційною та інформаційною

домінантою стане меморіальна скульптура у вигляді двох переплетених крил, які спрямована до неба. Поруч розміщуватиметься меморіальний об'єкт «Дзвін Пам'яті та Волі» як символ вшанування пам'яті загиблих повстанців. Кожен відвідувач матиме змогу вдарити в цей дзвін, що дозволить людині на ментальному рівні відчути свою причетність до українського війська.

Ще один об'єкт, який розміщуватиметься в межах цього майданчику – альтанка «Штаб Головного Командування», головним елементом якої стане мапа осередків ОУН та УПА із позначенням усіх бойових зв'язків українського підпілля. Вона виступатиме смисловим фокусом меморіалу і підкреслить значимість усіх складових українського підпілля, які були послідовно висвітлені на чотирьох алеях парку. Ця альтанка також стане втіленням того, що усі дії повстанської армії були скоординовані головним координаційним центром, на чолі якого стояв генерал-хорунжий член Генерального штабу Роман Шехевич. У структурі цього майданчику альтанка слугуватиме акцентним елементом, і тим самим, підсумує внесок бійців ОУН та УПА у боротьбу за незалежність України.

Окрему увагу під час добору композиційних засобів відтворення інформаційного повідомлення меморіального парку приділено існуванню в структурі ОУН та УПА вже раніше згаданих таких автентичних понять як: боївка і рій – найменші бойові одиниці українських повстанців, бофони – розмінні квитанції, грипси – найпоширеніший засіб передання зашифрованої інформації, псевдоніми – законспіровані імена українських повстанців. У роки існування підпілля ці поняття були наскрізними і широко вживаними в усіх підрозділах, тому, на нашу думку, у просторі парку вони також мають бути рівномірно розміщені. Ці елементи виступатимуть в якості наскрізних емоційних акцентів, що підсилюватимуть архітектурно-художній сценарій локацій та висвітлюватимуть головну ідею парку – боротьбу за українську державність.

Таким чином, елемент боївки і рою планується інтегрувати у парковий простір за рахунок малих архітектурних форм. Оскільки, боївки утворювалися із 8-12 повстанців, то для візуалізації структури підпілля, доречним буде їх висвітлити у локальних павільйонах, розрахованих для відповідної кількості

осіб. Разом із тим, рій формувався із 3-5 повстанців, тому його буде представлено в парку у вигляді лав для відпочинку [30].

Рисунок 11 – Приклад бофона номіналом 100 грн, розроблена графіком Н. Хасевичем; архівне фото [26]

Рисунок 12 – Візуалізація грипс у вигляді ліхтариків; світлина згенерована ШІ GPT

Натомість, феномен бофонів буде інтегрований у вигляді символічних квитків чи білетів для входу в парк чи музей-криївка. Візуальне їх оформлення повністю відтворить оригінальний вигляд історичних бофонів, розроблений графіком Нілом Хасевичем (рис. 3.11). При чому, можна запропонувати відтворити різні образи цих квитків, спираючись на аудиторію відвідувачів: діти, підлітки, дорослі, цивільні та військові. Широке розмаїття візуальних форм цих білетів зацікавить людей більше заглибитися в історію повстанського руху і викликатиме інтерес до пізнання власної культури.

Образ грипс у меморіальному парку буде втілений у вигляді різних форм і розмірів покажчиків руху та інформаційних стендів, які розміщуватимуться біля вже описаних меморіальних об'єктів. Наскрізне розміщення грипсів дасть змогу продемонструвати масштабність зв'язкової системи повстанців.

Феномен псевдонімів, як і грипсів, що був тісно пов'язаний із конспірацією, планується реалізувати у парку у вигляді інформаційних табличок із викарбуваними у стилі графіки реальних псевдонімів повстанців. Вони можуть

бути вмонтованими у мощення, розміщуватися на спинках лав і ліхтарях, бути схованими на газоні чи вирізані на каменю (рис. 3.12). Це підсилить образ прихованої присутності когось.

Важливо зазначити, що усі ці елементи виконуватимуть, у першу чергу, інформаційну, а не меморіальні роль, а також стануть художнім переосмисленням реальних історичних артефактів українських повстанців.

Повертаючись до розміщених в межах кожної алеї парку майданчиків, присвячених різним історичним подіям, необхідно зазначити, що окремі із них будуть поєднані між собою через систему композиційних вузлів. Це архітектурно-просторове рішення унаочнить взаємозв'язок між окремими історичними епізодами визвольного руху і підкреслить спільні мотиви і логіку боротьби. Таким чином, усі чотири алеї не лише поєднуються між собою на центральних майданчиках парку, але і також перетинаються між собою у відповідних місцях і тим самим символізуватимуть ідею єднання повстанців від Волині до Закарпаття, Заходу і Сходу України. Таким чином, це наочно буде проілюстровано на прикладі композиційного вузла між майданчиками, присвяченого існуванню Антонівецької республіки і вшануванню бою під Гурбами, оскільки історично вони були пов'язані між собою, незважаючи на те, що більша частина території «Вольної Республіки» входила до складу керування оперативної групи УПА-Північ, а сам бій відбувся на межі із ділянкою, контрольованою бійцями УПА-Захід.

Ще одним композиційним вузлом слугуватиме розміщення музею-криївки «Коріння Спротиву». Попри те, що її вхідна частина запроєктовано на Алеї «Героїв Підпілля» як маркер підпільної боротьби повстанців, сам музейний простір розвиватимуться під землею і сполучатиметься із Алеєю «Бойового Братерства» як підкреслення тощо, що криївки виконували роль багатофункціональних споруд і виступали вузловим центром підпілля, де об'єднувалися люди різних професій.

Третє композиційне ядро буде представлено поєднанням майданчику, присвяченому існуванню Українського Червоного Хреста із Алеєю «Бойового

Братерства» як образ того, що медична служба в підпіллі була широко поширена серед повстанців.

Таким чином, формування інформаційного повідомлення меморіального парку дасть можливість наочно продемонструвати внесок Організації українських націоналістів та Української повстанської армії у становленні національної ідентичності та здобутті незалежності нашої держави. Водночас, висвітлення об'єктивної інформації про українських повстанців на основі реальних фактів дасть змогу кожному відвідувачу сформуванню власну оцінку їх діяльності, базуючись на особистих переконаннях та сучасних нормативно-ціннісних поглядах.

Підсумовуючи проведений добір композиційних засобів відтворення інформаційного повідомлення в Меморіальному парку, присвяченого ОУН та УПА, важливо зазначити, що найголовніші події та повстанські феномени було запропоновано висвітлити їх у просторі парку у вигляді планувальної структури (ієрархія військово-адміністративного устрою), меморіальних об'єктів (майданчиків різного інформаційного наповнення), інтерактивно-навігаційних елементів (гріпсів, бофонів, псевдонімів). Окрім того, в межах великих майданчиків, таких як «Вольні Республіки», Невидима Варта», «Світло Милосердя», «Воля Народам», будуть наявні локальні композиційні та інформаційні домінанти, а також акценти різного порядку.

3.3. Функціональне зонування території

Відповідно до розробленої концептуальної моделі композиційної структури меморіального парку присвяченого ОУН та УПА розроблено функціональне зонування, що базується на узгодженні інформаційної складової та функціонального наповнення окремих частин території.

Центральна алея, на якій розміщуватимуться меморіали, присвячені видатним творцям Українського Руху, і центральний майданчик із домінантою парку, буде відноситися до вхідної зони. До її складу входитимуть вбиральні,

каси та інші елементи. З точки зору інформаційної складової основною функцією цієї зони є просторова комунікація з відвідувачами. Саме тут розміщуватимуться навігаційні таблички та стенди із вказівниками напрямків руху до місць знаходження тематичних майданчиків у парку. Окрема увага приділятиметься розміщенню тактильних табличок, мнемосхем та звукових інформаторів для забезпечення комфортних умов пересування та орієнтування на території парку для людей з обмеженими можливостями.

Найбільшу площу займатиме експозиційна зона в парку, до складу якої входять основні інформаційні складові. Музей-криївка «Коріння Спротиву» виконуватиме функцію історико-освітньої зони, оскільки в ній висвітлюватиметься побут повстанців і розміщуватимуться різні об'єкти, збережений одяг, накази, листівки, тощо. Ці елементи виконуватимуть експозиційну функцію, оскільки вони наочно демонструватимуть речі, якими користувалися повстанці. Це дозволить відвідувачам краще зрозуміти умови життя в підпіллі.

Територія відведена для «Повстанського Табору» відноситься до інтерактивно-дозвілєвої зони, оскільки в ній відвідувачі зможу взяти участь у різноманітних інтерактивних іграх, комфортно відпочити і морально розвантажитися. Останній майданчик, присвячений головному керівнику Служби Безпеки ОУН Миколі Арсеничу («Михайло») є інформаційною та композиційною кульмінацією меморіального парку. Меморіальний об'єкт у формі кам'яної вертикальної стели із обрисами людини, яка тримає у руках щит, символізуватиме стійкість, мужність і рішучість усього підрозділу.

Кульмінаційною зоною стане завершальний майданчик, який з'єднуватиме чотири алеї меморіального парку. Центральний меморіал висвітлюватиме об'єднання сил керівної структури ОУН та армії УПА задля спільної боротьби про окупаційних сил і здобуття власної державності. Основну функцію цього майданчику виконуватиме дзвін, що символізуватиме заклик до боротьби і єднання.

ВИСНОВКИ

1. Меморіальні парки трагічної тематики відіграють ключову роль у збереженні національної пам'яті, сприяють зміцненню національної ідентичності через безпосередньої взаємодії поколінь. З середини ХХ ст. формуванню меморіальних парків приділяється особлива увага, а прийоми їх планування та інформаційна складова визначаються відповідно до нормативно ціннісних уявлень та політичного устрою конкретних держав.

2. Одним із наймасштабніших національно-визвольних рухів в новітній історії України можна назвати Організацію українських націоналістів та Українську повстанську армію, мемореалізації пам'яті про діяльність яких нині приділяється недостатньо уваги, внаслідок чого формуються маніпуляції, що негативно впливає як на єдність українського суспільства, так і на імідж нашої держави за кордоном. Відродження пам'яті про героїв минулого та популяризація правдивих відомостей про життя і діяльність повстанців, є важливою передумовою формування патріотизму серед населення.

3. Підґрунтям інформаційної структури меморіального парку є висвітлення діяльності ОУН та УПА і окремих їх постатей. Важливим аспектом формування паркового середовища є ознайомлення із протиріччями, дискусійними питаннями і необ'єктивними трактуваннями деяких подій, пов'язаних із діяльністю Організації українських націоналістів та Українською повстанською армією. При формуванні інформаційної структури значення приділено дослідженню українсько-польських відносин, які періодично загострюється довкола невирішених історичних питань.

4. Матеріалізація інформаційної структури відбувалася шляхом добору відповідних засобів інформаційної та композиційної організації, виокремлення домінант і акцентів парку, композиційних вузлів. Найголовніші події та повстанські феномени висвітлено у просторі парку за допомогою планувальної структури (ієрархія військово-адміністративного устрою), меморіальних об'єктів (майданчиків різного інформаційного наповнення), інтерактивно-

навігаційних елементів (грипсів, бофонів, псевдонімів). В межах великих майданчиків, таких як «Вольні Республіки», «Невидима Варта», «Світло Милосердя», «Воля Народам», запроєктовано локальні композиційні та інформаційні домінанти, а також композиційні та інформаційні акценти, спрямовані на підсилення емоційного впливу.

5. Функціональне наповнення та зонування території базується на узгоджені з інформаційною складовою та передбачає п'ять функціональних зон: вхідну частину, експозиційну, історико-освітню, інтерактивно-дозвілєву та кульмінаційну зони. Кожна функціональна зона має певне інформаційне наповнення, а її функції спрямовані на розкриття інформації та її розуміння.

6. При побудові інформаційної структури об'єкту проєктування приділено увагу формуванню меморіального парку історичної тематики, не лише як одиниці ландшафту чи містобудівного простору, а як середовища для пізнання власного минулого, здійснення виховної роботи і набуття культурної освіченості щодо історії своєї держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. American Battle Monuments Commussion: Brittany American Cemetery <https://www.abmc.gov/> (дата звернення 21.03.2026)
2. Brescó de Luna I., Li Y., Wagoner B. Between War and Peace, Past and Future: Experiencing the Hiroshima Peace Memorial Park. *Integrative Psychological and Behavioral Science*. 2023. Vol. 57, No. 3. P. 1002–1023. DOI: 10.1007/s12124-022-09723-2.
3. Djukic A., Jovic E., Stefanovic J., Mandic L., Trifunovic V. Between Memory and Everyday Life: Urban Design and the Role of Citizens in the Management of the Memorial Park «October in Kragujevac». *Land*. 2025. Vol. 14, No. 11. Art. No. 2273. DOI: 10.3390/land14112273.
4. Folkert, T. Landscape as memory. *Journal of Landscape Architecture*, 2015, vol. 10 (1), p. 68-77. DOI: 10.1080/18626033.2015.1011445
5. *Gesetz zum Schutz von Denkmälern in Berlin (Denkmalschutzgesetz Berlin - DSchG Bln)* vom 24. April 1995 (GVBl. S. 338), zuletzt geändert durch Artikel 3 des Gesetzes vom 7. Februar 2023 (GVBl. S. 44). : «Закон про охорону пам'яток у Берліні (Берлінський закон про охорону пам'яток)». URL: <https://gesetze.berlin.de/bsbe/document/jlr-DSchGBE1995pG1> (дата звернення: 15.05.2026).
6. Goebel S. War Memorials (Germany). «1914-1918-online: International Encyclopedia of the First World War». Freie Universität Berlin, 2015. URL: <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/war-memorials-germany/> (дата звернення: 15.05.2026).
7. Gough P. From Heroes' Groves to Parks of Peace: landscapes of remembrance, protest and peace. *Landscape Research*. 2000. Vol. 25, No. 2. P. 213–228. DOI: 10.1080/713684669.
8. Janković, N. Architectural Terri(s)ories: Jajinci Memorial Park in Belgrade. *Journal of Art and Media Studies*, 2017, № 12, p. 81-97. DOI: 10.25038/am.v0i12.169

9. *Law for the Protection of Cultural Properties* : Act No. 214 of 1950. – Tokyo: Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, 1950. («Закон про захист культурної спадщини Японії») – URL: <https://laws.e-gov.go.jp/law/325AC0100000214> (дата звернення: 15.05.2026)
10. Musa S., Kranjčević J., Šakić D. Do Memorial Sites from the Second World War Possess Potential for Tourism Development – Examples from Croatia and Bosnia and Herzegovina // *Tourism and Heritage*. – 2016. – Vol. 8, No. 2. – P. 45–56.
11. Nishisaka R. «The memorialness in memorial parks from the perspective of user awareness at Okinawa Peace Memorial Park» – P. 1–10.
12. Popadic M. Can a monument be bad? Normativity and commemorative values in public space. *Journal of Heritage Studies*. 2023. Vol. 15, No. 2. P. 231—244.
13. Verpoest, L., Engelen, L., Heynickx, R., Schmidt, J., Uyttenhove, P., & Verstraete, P. (Eds.). (2020). *Revival after the Great War: rebuild, remember, repair, reform*. Leuven: Leuven University Press.
14. Ziemann B. *Contested Commemorations: Republican War Veterans and Weimar Political Culture*. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. P. 315 (P. 45).
15. Бажан О. Операція «Захід». Локальна історія. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/operatsiia-zakhid/> (дата звернення 18.06.2026)
16. Бігун І. Військо під землею. Як вижити у криївці? Локальна історія. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/viisko-pid-zemleiu/> (дата звернення 15.12.2024)
17. Битва на Сутьєсці *Вікіпедія* https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B8%D1%82%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B0_%D0%A1%D1%83%D1%82%D1%8C%D1%94%D1%81%D1%86%D1%96 (дата звернення 17.06.2026)
18. Бондарук Л. Я б'юся різцем і долотом: історія художника-повстанця Ніла Хасевича. *Район.Історія*. URL: <https://history.rayon.in.ua/topics/653571-ya->

[byusya-riztsem-i-dolotom-istoriya-khudozhnika-povstantsya-nila-khasevicha](#)

(дата звернення 15.12.2024)

- 19.Васильєв В.Ю. УКРАЇНСЬКИЙ ЧЕРВОНІЙ ХРЕСТ (УЧХ) [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 2 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2019. - 842 с.. URL: https://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=ukrajinskyj_chervonyj_khrest_uchkh (дата звернення: 18.06.2026)
- 20.В'ятрович В. Повстанський Гаврош Мандик Хасман. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/06/8/41955/> (дата звернення 15.12.2024)
- 21.Гатальська Н. В. Теоретико-методологічні аспекти формування естетики паркового середовища : дис. д-ра архітектури : 18.00.01 / Гатальська Надія Вікторівна ; Харківський національний університет будівництва та архітектури. – Харків, 2020. – 420 с.
- 22.Гатальська Н. В. Меморіальні парки воєнної тематики в культурно-історичному, рекреаційному та ідеологічному контексті (на прикладі м. Києва). Наукові доповіді НУБіП України. Електронний журнал. 2017. № 4 (68) https://www.researchgate.net/publication/345379658_Memorial_Parks_Of_Military_Style_In_Cultural_Hi
- 23.Гінда В. Євреї в УПА. *Збруч*. URL: <https://chat.deepseek.com/a/chat/s/e5df7c7d-2b71-4142-9084-c938cdabb0987> (дата звернення 15.12.2024)
- 24.Григоренко А. 80-та річниця депортації кримських татар. *Харківська правозахисна група*. <https://www.radiosvoboda.org/a/27175150.html>

25. Давосир І. Як родина Шухевичів переховувала у себе єврейську дівчинку. Спогад Марії Трильовської. *Історична правда*. URL: <https://tvoemisto.tv/uk/news/160129-yak-rodyna-shuhevychiv-perehovuvala-u-sebe-ievreysku-divchynku-spogad-marii-trylovskoi>
26. Даревич Д. Гроші УПА, або графічні шедеври Ніла Хасевича. *Локальна історія*. URL: <https://photo-lviv.in.ua/hroshi-upa-abo-hrafichni-shedevry-nila-hasevycha/> (дата звернення 15.12.2024)
27. ДБН В.2.2-40:2018 Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. [Чинний від 2019-04-01]. Вид. офіц. Київ : Мінрегіон України, 2018. 94 с. (Система нормативних документів у будівництві). URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3192362160978134152?doc_type=2 (дата звернення: 15.05.2026).
28. ДБН Б.2.2-5:2011 Планування та забудова міст, селищ і сіл. Благоустрій територій за зміною №1, №2, №3. [Чинний від 2012-04-01]. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3256066732866930460 (дата звернення: 14.05.2026).
29. ДБН Б.2.2-12:2019 Планування та забудова територій. [Чинний від 2019-10-01]. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3260441209981634046 (дата звернення: 14.05.2026).
30. Дзьобак В. В. (Ред.). (2005). *Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія: Історичні нариси*. Київ: Наукова думка
31. Закон о културном наслеђу [Електронний ресурс] : «Службени гласник РС», број 129/21. «Закон про културну спадщину Республіки Сербії». URL: <https://kultura.gov.rs/tekst/43/zakoni-i-uredbe.php> (дата звернення: 15.05.2026).
32. Кентій А. В. Друга конференція ОУН(б). *Енциклопедія Сучасної України*. Т. 8. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. URL: <https://esu.com.ua/article-21881> (дата звернення 15.12.2024)
33. Кляшторна Н. Операція «Вісла». Як українців виселяли з територій, де вони мешкали століттями. *Локальна історія*.

- URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/75-rokiv-aktcii-visla/> (дата звернення 15.12.2024)
34. Комарниця С. П. Волинська трагедія в історіях свідків. *Конкурент Волинь*. URL: <https://konkurent.ua/publication/9941/volinska-tragediya-v-istoriyah-svidkiv-/> (дата звернення 15.12.2024)
35. Марчук І. Штурм нацистської тюрми м. Кременець українськими повстанцями. *ГалІнфо*. URL: <https://old.uinp.gov.ua/news/shturm-natsistskoi-tyurmi-m-kremenetsukrainskimi-Povstantsyami> (дата звернення 15.12.2024)
36. Мельник І. Створення ОУН. *Збруч*. URL <https://zbruc.eu/node/18312> (дата звернення 17.06.2026)
37. Меморіальний парк Шумаріце *Вікіпедія*
https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BA_%D0%A8%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%86%D0%B5 (дата звернення 18.06.2026)
38. Мороз В. Ще про казаха «Колю» – вояка УПА. *Націоналістичний портал*. URL: <https://ukrnationalism.com/history/1722-shche-pro-kazakha-koliu-voiaka-upa.html> (дата звернення 15.12.2024)
39. Москаль Р. Останній бій підпілля ОУН. Тернопільщина, 1960 рік. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/03/28/33736/> (дата звернення 15.12.2024)
40. Національний атлас України / НАН України, Інститут географії, Державна служба геодезії, картографії та кадастру; голов. Ред. Л. Г. Руденко; голова ред. кол. Б. Є. Патон — К. : ДНВП «Картографія», т2007. — 435 с. — 5 тис. прим. — ISBN 978-966-475-067-4
41. Олексійченко Н. О., Гатальська Н. В., Подольхова М. О., Мавко М. С. Меморіальні парки Києва. [монографія] Біла Церква : П. П. Пшонківський О. В., 2017. 336 с.

- 42.Павлій І. Відновлення правди. Про діяльність ОУН на Донеччині. *Східний Варіант*. URL:<https://v-variant.com.ua/diialnist-oun-na-donechchyni-2/> (дата звернення 15.12.2024)
- 43.Пагутяк Г. Тайнопис УПА. *Локальна історія*. URL: <https://localhistory.org.ua/rubrics/word/tainopis-upa/> (дата звернення 15.12.2024)
- 44.Попелюк Р. Як партизани псевда вибирали. *Локальна історія*. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/iak-partizani-psevda-vibirali/> (дата звернення 15.12.2024)
- 45.Посівнич М. Формування зовнішньої політики ОУН (1929 - 1939). *Націоналістичний портал*. URL: <https://ounuis.info/publications/1638/formuvannia-zovnishnoi-polityky-oun-1929-1939.html> (дата звернення 18.06.2026)
- 46.Префектуральний парк миру в Окінаві. *Офіційний сайт меморіального парку миру в Окінаві*. URL: <https://heiwa-irei-okinawa.jp/> (дата звернення 17.06.2026)
- 47.Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо місць поховання загиблих (померлих) осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України : Закон України від 30.04.2026 № 4869-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4869-20> (дата звернення: 14.05.2026).
- 48.Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 № 1808-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39. Ст. 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1808-14> (дата звернення: 14.05.2026).
- 49.Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3038-17> (дата звернення: 14.05.2026).
- 50.Пуківський Ю. Генерали бездержавної армії. *Локальна історія*. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/generali-armiyi-bezderzhavnoyi-armiyi/> (дата звернення 15.12.2024)

51. Рейди Української повстанської армії. *Армія FM*. URL: <https://www.armyfm.com.ua/rejdi-ukrainskoi-povstanskoi-armii/> (дата звернення 15.06.2026)
52. Сандармох-1937: роковини розстрілів української еліти в карельському урочищі, фото. *Україна Молода*. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/196/161455> (дата звернення 06.06.2026)
53. Содоль П. Монета, Лада, Христя та інші. Українки – Лицарі орденів УПА. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/05/11/123781/> (дата звернення 15.12.2024)
54. Стрільчук Л. В. *Волинська трагедія в системі сучасних українсько-польських відносин* // *Схід*. – 2019. – № 2 (160). С. 38–44. URL: <https://doaj.org/article/491146abe4b940a5b9542f027bb50deb> (дата звернення: 27.05.2026)
55. Хіросімський меморіальний парк «Миру» *Вікіпедія* URL: <https://ounuis.info/publications/1638/formuvannia-zovnishnoi-polityky-oun-1929-1939.html> (дата звернення 16.06.2026)
56. Як УПА воювали з нацистами: опублікували документи спецслужб. СКАНИ. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/589b352559b5d/> (дата звернення 15.12.2024)
57. 1943 – перший бій УПА проти нацистських окупантів. *Український інститут національної пам'яті*. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lyuty/7/1943-pershyy-biy-upa-proty-nacystskyh-okupantiv> (дата звернення 15.12.2024)
58. 1944 – бій під Гурбами між загонами УПА та НКВД. *Український інститут національної пам'яті*. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/kviten/21/1944-biy-pid-gurbamy-mizh-zagonamy-upa-ta-nkvd> (дата звернення 15.12.2024)